

DE COMPARATIVI CUM COMPARATA RE CONIUNCTI USU HERODOTEO.

DISSERTATIO
INAUGURALIS PHILOLOGICA
QUAM
AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
AB
AMPLISSIMO PHILOSOPHORUM ORDINE
IN
ACADEMIA FRIDERICIANA HALENSI
CUM VITEBERGENSI CONSOCIATA
RITE IMPETRANDOS

SCRIPSIT
RICARDUS ERXLEBEN
STENDALIENSIS.

HALIS SAXONUM
FORMIS DESCRIPSIT E. KARRAS.
MDCCCLXXXIV.

In singulis grammaticae graecae partibus tractandis et investigandis non eandem semper rationem adhiberi, sed huic rei accuratius et diligentius, illi brevius et magis strictim viros doctos studere, haud minime ex eo apparet, quod de comparationum gradibus apud Graecos pauca adhuc disputata sunt. Atque haec pauca maxime spectant ad formarum comparativorum vel superlativorum originem et progressionem, de usu vero et significatione apud singulos scriptores nihil fere exstat.[1] Quare si quis hanc syntaxeos, quae nunc vocatur, historicae partem fusius tractare susceperit, is sine dubio operae pretium fuerit facturus. Sed cum uni homini nimium onus foret, quomodo singuli scriptores comparationis gradus usurpaverint accurate exponere, unius ex illis rationem dicendi exploravisse sufficiet. Constitui igitur, cum aliquantum in Herodoti libris versatus sim, de comparativi cum comparata re coniuncti usu apud hunc scriptorem pauca disputare, idque eo magis, quod ante quatuordecim annos dissertatio a Carolo Preibischio Silesio diligenter confecta in lucem prodiit, qua agitur „de comparativi cum comparata re coniuncti usu Thucydideo“. (Vratisl. 1869.) Putavi enim non inutile fore perquirere, qualem rationem uterque scriptor, quorum alter Jonici alter Attici dicendi generis speciem praebet, in comparativo usurpando secutus sit. Et quo facilius comparationem instituere possimus, quam maxime in distribuenda materia Preibischium sequar.

Editiones Herodoti hae mihi ad manum fuerunt: Schweighaeuseri, Baehrii, Abichtii, Kruegeri, Steinii et maior et minor Weidmanniana, Dietschii. Exempla afferam ex editione Steiniana minore.

---

[1]) cfr. E. Hübner, Grundriss zu Vorlesungen über die Griech. Syntax. Berl. 1883. pag. 44.

PRAEFATIO.

Priusquam ad id quod nobis proposuimus aggrediamur, breviter exponendum videtur quam rationem ipsi in comparativi cum comparata re coniuncti usu apud Herodotum illustrando secuti simus.

Scimus autem linguam graecam duplici modo uti in duabus rebus inter se comparandis: aut enim genitivus rei comparatae ponitur, aut comparatio per ἤ comparativo adiunctum efficitur. Jam si quaerimus, quid de genitivi in hac re usu in grammaticis libellis praecipiatur, valde inter se dissentire doctos viros elucet. Ac primum quidem recte Preibischius (in diss. sua p. 8 sqq.) videtur monuisse, a nonnullis grammaticis affirmatum esse, genitivum comparatae rei ibi potissimum exstare, ubi copiosius dicentes ἤ cum acc. vel nom. ponere necesse esset, insolenter autem et quasi extra ordinem pro ἤ cum dat. vel gen. (cfr. Matthiae, Gr. Gr.[3] § 453, A. 2. Curtius, Gr. Schulgr. § 416, A. 1.) Hoc nullo modo ferri posse cum alii grammatici (Krueger, Gr. Spr. 47, 27. Kuehner, Gr. Gr. § 543, 1. 2) ostenderunt, tum Firnhaber (Zeitschr. f. Alterthumsw. VII (1840) p. 1213 ff.) exemplis e multis scriptorum Graecorum libris petitis demonstravit. Atque multo etiam magis id recte se habere nobis persuasimus, quod apud Herodotum nonnulli loci inveniuntur, ubi genitivus pro ἤ cum praepositione aliqua positus est: I, 133, 3 *ἐν ταύτῃ δὲ πλέω δαῖτα τῶν ἀλλέων δικαιεῦσι προτίθεσθαι* = ἢ *ἐν τῇσι ἄλλῃσι.* Sim. III, 137, 11. IV, 16, 5.

Veniamus nunc ad aliam eamque multo difficiliorem quaestionem, num quid discriminis intercedat inter duas istas dicendi rationes, et si quid intercedat, quale id sit. Atque grammatici quamquam alii plus alii minus de hac re disseruerunt, in eo tamen omnes fere consentiunt, ut dicendi tantum non

cogitandi diversam esse rationem statuant. Quod argumentis probari numquam posse sed magnum discrimen inter istas locutiones exstare Preibischius in dissertatione sua ostendit, cuius sententia etiam nobis maxime probabilis videtur esse. Sed cum longum et supervacaneum sit, denuo diversas grammaticorum sententias examinare atque comparare inter se, id quod Preibischius explicate et subtiliter fecit, hic tantum quid ipse vir doctus de hac re exposuerit quam brevissime persequi satis est.

„Ex ipsa enim genitivi natura fit, ut comparativi genitivum exhibentis infinitior relativaque notio ad certam quandam personam vel rem directa ipsa certior evadat, ita quidem, ut tantum quid discriminis inter duas comparatas res intercedat, non, qualis per se ipsa utraque res sit, cognoscatur. Alterius vero comparationis per ἢ effectae ratio ea est, ut, cum ἢ semper disiunctivam vim retineat, alterum alteri repugnare quasi atque contrarium esse videatur, quamobrem hac dictione certiorem quandam sensum exhibente certi simile quid de utraque comparata re praedicatur. Unde facile apparet, hoc comparativo cum ἢ coniuncto uti eum, qui acrius quid dicere vult, qui vero vel modestius vel tectius aliquid dicere studet, eum alteram dictionem, quae sententiam latius vagantem exhibet, praeferre.“

His expositis nunc de ipso comparativi cum comparata re coniuncti usu Herodoteo disseramus. Atque ita rem instituemus, ut prius de comparativo genitivum asciscente, tum de ἢ cum comparata re comparativo adiuncto disseramus; tertio denique capite de voculis ad augendam vel minuendam vim comparativo appositis verba faciemus.

CAPUT I.

De genitivo comparatae rei cum comparativo coniuncto.

In hac quaestione tractanda duas potissimum vias ingredi nobis proposuimus: prius enim de comparativorum cum genitivo coniunctorum diversis generibus disseremus, tum de genitivi ipsius natura ac ratione.

A. De comparativi diversis generibus.

a. Idoneum ad id quod agimus videtur esse, priusquam ad ipsos comparativos, qui proprie vocantur, explicandos aggrediamur, pauca verba facientes de iis nominibus, quorum significatio haud ita abhorret a comparativis, qua ratione Herodotus illis usus sit quaerere.

Sunt autem nomina, quae huc quadrant, *ἄλλος, ἕτερος, ἐναντίος (ὑπεναντίος), ἔμπαλιν.*

Atque *ἄλλος* et *ἕτερος,* quod Thucydides semel cum genitivo comparatae rei coniunctum exhibet (cfr. Preibisch. l. c. pag. 13), apud Herodotum numquam hac structura usurpantur; nam eum locum, qui primo adspectu videtur huc referendus esse, longe aliter explicari necesse est. Verba sunt haec: IV, 126, 4 *δαιμόνιε ἀνδρῶν, τί φεύγεις αἰεί, ἐξεόν τοι τῶνδε τὰ ἕτερα ποιέειν; εἰ μὲν γὰρ ἀξιόχρεος δοκέεις εἶναι σεωυτοῦ τοῖσι ἐμοῖσι πρήγμασι ἀντιωθῆναι, σὺ δὲ στάς τε καὶ πανσάμενος πλάνης μάχεσθαι· εἰ δὲ συγγινώσκεαι εἶναι ἥσσων, σὺ δὲ καὶ οὕτω πανσάμενος τοῦ δρόμου δεσπότῃ τῷ σῷ δῶρα φέρων γῆν τε καὶ ὕδωρ ἐλθὲ ἐς λόγους.* Atque Abichtius voculas *τῶνδε τὰ ἕτερα* sic interpretatur, ut *τῶνδε* ad *τοῦ αἰεὶ φεύγειν* referat ac verba *τὰ ἕτερα* vertenda esse censeat „das Gegenteil“. Vereor ut hoc recte se

habeat. Nam primum perpaucis tantum locis (cfr. Stein. adn. ad I, 137, 2) pronomen ὅδε ad ea, quae antecedunt, referendum est, quorum locorum ratio ab huius aliquantum recedit; tum vero mea quidem sententia Herodotus, si id, quod Abichtius vult, exprimere studuisset, certe pro plurali numero singularem posuisset (τοῦδε τὸ ἕτερον), cum de una fugiendi actione cogitetur. Multo melius igitur videtur esse pronomen ad ea, quae sequuntur, referre. Tum vero voculas τῶνδε τὰ ἕτερα iam non „das Gegenteil" sed „das Eine von Beiden" vertere nos oportet. Totius igitur enuntiati hic fere sensus est: „Was fliehst du immerzu, wunderlicher Mensch, da es dir doch freisteht, von folgenden zwei Dingen das Eine zu tun: entweder nämlich, wenn du dich zum Widerstand stark genug fühlst, stehen zu bleiben und zu kämpfen; oder, wenn du dich deinem Gegner nicht gewachsen glaubst, ebenfalls mit dem Laufen innezuhalten und dich ihm zu unterwerfen".

Saepius in Herodoti libris e vocula ἐναντίος cum articulo coniuncta genitivus suspensus est, ita quidem, ut quinquies pluralis numerus positus sit (τὰ ἐναντία, ὑπεναντία) bis singularis (τοὐναντίον, ὑπεναντίον). Loci inveniuntur hi:

α) τὰ ἐναντία adi. I, 82, 37 Λακεδαιμόνιοι δὲ τὰ ἐναντία τούτων ἔθεντο νόμον.[2]) VI, 86, α, 2 καὶ γὰρ ἀποδιδόντες ποιέετε ὅσια, καὶ μὴ ἀποδιδόντες τὰ ἐναντία τούτων. 109, 32 ὑπάρξει τοι τῶν ἐγὼ κατέλεξα ἀγαθῶν τὰ ἐναντία. VIII, 102, 9 ἢν τὰ ἐναντία τῆς Μαρδονίου γνώμης γένηται. — τὰ ὑπεναντία adv. VII, 153, 20 ὁ δὲ λέγεται πρὸς τῆς Σικελίης τῶν οἰκητόρων τὰ ὑπεναντία τούτων πεφυκέναι θηλυδρίης τε καὶ μαλακώτερος ἀνήρ.

β) τοὐναντίον, ὑπεναντίον. IX, 104, 7 οἱ δὲ πᾶν τοὐναντίον τοῦ προστεταγμένου ἐποίεον. — III, 80, 19 τὸ δὲ ὑπεναντίον τούτου ἐς τοὺς πολιήτας πέφυκε.

Similem rationem sequitur ἔμπαλιν cum gen. nominis alicuius, quo Herodotus ter cum articulo τά coniuncto utitur.

II, 19, 10 ἱστορέων αὐτοὺς ἥντινα δύναμιν ἔχει ὁ Νεῖλος τὰ ἔμπαλιν πεφυκέναι τῶν ἄλλων ποταμῶν. — 121, 8 τὸν δὲ

---

[2]) Non recte Steinius hoc loco τὰ ἐναντία pro adverbio usurpatum esse contendere mihi videtur.

χειμῶνα καλεόμενον τὰ ἔμπαλιν τούτων ἔρδουσι. VII, 58, 4 *τὰ ἔμπαλιν πρήσσων τοῦ πεζοῦ.*

b. Nunc disseremus de iis notionibus, quae medium quasi tenent inter ea nomina, quae iam tractavimus, et ipsos comparativos; quibusque vel temporalis vel localis significatio inest (cfr. Preibisch p. 14).

Sunt apud Herodotum: *πρότερος, ὕστερος, δεύτερος — προσωτέρω, ἀνωτέρω, κατωτέρω.*

Sed quod Preibischius l. l. dicit, has notiones adeo relativam vim habentes, nunquam ut ne comparativorum quidem modo ad absolutam quandam adiectivam notionem adspirare videantur, substantivorum nominum vel pronominum semper adsciscere genitivum, repudiata altera comparandi ratione, qua *ἤ* cum nomine aliquo substantivo coniunctum comparativo adiciatur — assentiri ei non possum. Saepius enim apud Herodotum exempla deprehenduntur, quibus post *πρότερος (ον), ὕστερος* particula *ἤ* cum nomine aliquo substantivo exstat, ut I, 4, 3 *προτέρους γὰρ ἄρξαι στρατεύεσθαι ἐς τὴν Ἀσίην ἢ σφέας ἐς τὴν Εὐρώπην*; cfr. etiam I, 77, 9. II, 146, 14. III, 47, 9. V, 77, 5. Sed de his infra.

α) Atque cum apud Thucydidem tres tantum loci inveniantur, ubi *πρότερος* adi. vel adv. *πρότερον* cum gen. nominis exstat, Herodoti libri multo plura exempla, quinque et triginta, praebent.

Iam singula enumerabimus, et primum ea, in quibus adi. *πρότερος* usurpatur. Sunt octo: I, 168, 5 *καὶ ἐνθαῦτα ἔκτισαν πόλιν Ἄβδηρα, τὴν πρότερος τούτων Κλαζομένιος Τιμήσιος κτίσας οὐκ ἀπώνητο.* II, 2, 4 *ἀπὸ τούτου νομίζουσι Φρύγας προτέρους γενέσθαι ἑωυτῶν.* 46, 2 *τὸν Πᾶνα τῶν ὀκτὼ θεῶν λογίζονται εἶναι οἱ Μενδήσιοι, τοὺς δὲ ὀκτὼ θεοὺς τούτους προτέρους τῶν δυώδεκα θεῶν φασι γενέσθαι.* 140, 9 *οἱ πρότεροι γενόμενοι βασιλέες Ἀμυρταίου.* III, 122, 9 *καὶ εἰ δή τις ἄλλος πρότερος τούτου ἦρξε τῆς θαλάσσης.* 137, 11 *ἐπὶ τίνα δὲ τῆσδε προτέρην στρατευσόμεθα πόλιν;* VI, 138, 23 *ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ προτέρου τούτων .. νενόμισται .. καλέεσθαι.* VII, 205, 7 *καὶ διότι πρότερος ἐγεγόνεε Κλεομβρότου.*

Cum articulo et substantivo *νύξ* coniunctum πρότερος semel invenitur: V, 56, 2 *ἐν τῇ προτέρῃ νυκτὶ τῶν Παναθηναίων*.

Ceteris locis adv. *πρότερον* exstat. I, 7, 8 *οἱ δὲ πρ. Ἄγρωνος βασιλεύσαντες*. 184, 4 *ἡ μὲν πρ. ἄρξασα, τῆς ὕστερον γενεῇσι πέντε πρ. γενομένη*. II, 53, 7 *οἱ δὲ πρ. ποιηταὶ λεγόμενοι τούτων τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι ὕστερον .. ἐγένοντο*. 136, 18 *τοὺς πρ. ἑωυτοῦ βασιλέας γενομένους*. 140, 6 *ταύτην τὴν νῆσον οὐδεὶς πρ. ἐδυνάσθη Ἀμυρταίου ἐξευρεῖν*. 144, 3 *τὸ δὲ πρ. τῶν ἀνδρῶν τούτων θεοὺς εἶναι*. III, 48, 2 *ὕβρισμα .. γενόμενον γενεῇ πρ. τοῦ στρατεύματος τούτου*. IV, 35, 2 *φασὶ δὲ .. τὴν Ἄργην τε καὶ τὴν Ὦπιν .. ἀπικέσθαι ἐς Δῆλον ἔτι πρ. Ὑπερόχης τε καὶ Λαοδίκης*. 105, 2 *γενεῇ δὲ μιῇ πρ. σφεας τῆς Δαρείου στρατηλασίης*. VI, 33, 16 *ἔτι πρ. τοῦ Φοινίκων ἐσπλόου*. 40, 9 *τρίτῳ ἔτεϊ πρ τῶν τότε μιν κατεχόντων*. VII, 106, 6 *κατέστασαν γὰρ ἔτι πρ. ταύτης τῆς ἐλάσιος ὕπαρχοι*. VIII, 27, 6 *πρ. ταύτης τῆς βασιλέος στρατηλασίης*.

πρότερον τούτων invenitur I, 65, 7. 165, 6. IV, 16, 4. 79, 6. 81, 6. VI, 63, 13. VII, 113, 5. 164, 2. 194, 6. VIII, 95, 2. 96, 10. 132, 3. IX, 37, 6.

β) *ὕστερος* adi. quatuor locis exstat (bis cum substantivo *χρόνος* coniunctum): IV, 166, 3 *ὃς ὑστέρῳ χρόνῳ τούτων παρισούμενος Δαρείῳ διεφθάρη*. V, 32, 11 *ὑστέρῳ χρόνῳ τούτων ἡρμόσατο θυγατέρα*. — VI, 120, 4 *ὕστεροι δὲ ἀπικόμενοι τῆς συμβολῆς*. IX, 77, 3 *μαθόντες δὲ ὅτι ὕστεροι ἥκουσι τῆς συμβολῆς*.

Adv. *ὕστερον* haec unum et viginti exempla inveni: I, 91, 13 *καὶ τοῦτο ἐπιστάσθω Κροῖσος ὡς ὑ. τοῖσι ἔτεσι τούτοισι ἁλοὺς τῆς πεπρωμένης*. 187, 5 *τῶν τις ἐμεῦ ὑ. γενομένων Βαβυλῶνος βασιλέων*. II, 18, 3 *τῆς ἐμεωυτοῦ γνώμης ὑ.* 134, 11 *ὑ. τούτων τῶν βασιλέων*. 135, 23 *ὑ. ταύτης, τῇ οὔνομα ἦν Ἀρχιδίκη, ἐγένετο*. VII, 106, 9 *ὑ. ταύτης τῆς στρατηλασίης*. 137, 21 *ὑ. ἐγένετο τοῦ βασιλέος στόλου*. VIII, 75, 7 *ὑ. τούτων τῶν πρηγμάτων*. IX, 38, 1 *ὑ. ἐγένετο τῶν Πλαταιικῶν*. — *ὕστερον τούτων*: I, 113, 14. 130, 14. III, 123, 5. IV, 87, 10. V, 17, 9. VI, 140, 2. VII, 62, 13. 151, 2. 214, 1. IX, 73, 15. 75, 5. 105, 4.

γ) Eadem fere ratione qua *ὕστερον* Herodotus utitur *δεύτερον, δεύτερα*: I, 91, 14 *δεύτερα δὲ τούτων καιομένῳ αὐτῷ ἐπήρκεσε.* 185, 1 *ἡ δὲ δὴ δεύτερον γενομένη ταύτης βασίλεια.* VII, 112, 1 *δεύτερα τούτων.*

Etiam adiectivum *δεύτερος* cum gen. ter usurpatur: VI, 46, 1 *δευτέρῳ δὲ ἔτεϊ τούτων.* VII, 80, 6 *δευτέρῳ ἔτεϊ τούτων ἐτελεύτησε.* Hi duo loci vertendi sunt: „im zweiten Jahre nach diesen Ereignissen"; *δεύτερος* igitur, quamquam primariam vim „der zweite" retinet, tamen simul etiam hic eandem rationem quam *ὕστερος* sequitur. — Tertius locus est I, 23, 6 *ἐόντα κιθαρῳδὸν τῶν τότε ἐόντων οὐδενὸς δεύτερον.* Hic *δ.* idem valet atque *ἥσσων* = inferior (cfr. Thuc. II, 60, 5 *οὐδενὸς ἥσσων*).

δ) Quatuor denique locis genitivus pendet ex adverbii loci comparativo: *προσωτέρω, ἀνωτέρω, κατωτέρω.*

II, 103, 5 *ἐν μὲν γὰρ τῇ τούτων χώρῃ φαίνονται σταθεῖσαι αἱ στῆλαι, τὸ δὲ προσωτέρω τούτων οὐκέτι.* IV, 16, 5 *οὐδὲ οὗτος προσωτέρω Ἰσσηδόνων ἐν αὐτοῖσι τοῖσι ἔπεσι ποιέων ἔφησε ἀπικέσθαι.* Translate *προσωτέρω* dictum est VI, 124, 7 *ὃς μέντοι ἦν ὁ ἀναδέξας, οὐκ ἔχω προσωτέρω εἰπεῖν τούτων* = weiteres als dieses. —

VIII, 132, 17 *συνέπιπτε δὲ τοῦτο, ὥστε τοὺς μὲν βαρβάρους τὸ πρὸς ἑσπέρης ἀνωτέρω Σάμου μὴ τολμᾶν καταπλῶσαι καταρρωδηκότας, τοὺς δὲ Ἕλληνας χρηΐζόντων Χίων τὸ πρὸς τὴν ἠῶ κατωτέρω Δήλου.*

---

c. Nunc comparativos ipsos tractemus.

1. Quorum ex numero Preibischio auctore (l. l. p. 15) eligimus primum comparativos *κρέσσων* (apud Thuc. *κρείσσων*), *χείρων, ἥσσων ἐλάσσων,* qui positivo carentes, ex quo deriventur, quasi participiali vi videntur esse induti.

Sed cum supervacaneum sit denuo exponere, qualis ratio inter has notiones intercedat, de quo Preib. subtiliter disseruit, statim quis usus horum quatuor comparativorum apud Herodotum sit videamus.

Ac primum quidem id monendum est, comp. *χείρων* neque hac genitivi comparatae rei structura neque cum *ἤ* coniunctum in Herodoti libris inveniri.

Tum usus voculae *κρέσσων* (*κρείσσων*) c. gen. apud Thucydidem multo frequentior est; apud Herodotum enim quinque tantum loci exstant. I, 66, 6 *καταφρονήσαντες Ἀρκάδων κρέσσονες εἶναι.* VII, 172, 17 *οὐδαμὰ γὰρ ἀδυνασίης ἀνάγκη κρέσσων ἔφυ.* VIII, 68, α, 7 *οἱ γὰρ ἄνδρες τῶν σῶν ἀνδρῶν κρέσσονες τοσοῦτό εἰσι κατὰ θάλασσαν ὅσον ἄνδρες γυναικῶν.* 111, 16 *οὐδέκοτε γὰρ τῆς ἑωυτῶν ἀδυναμίης τὴν Ἀθηναίων δύναμιν εἶναι κρέσσω.* IX, 41, 21 *δοκέειν τε γὰρ πολλῷ κρέσσονα εἶναι τὴν σφετέρην στρατιὴν τῆς Ἑλληνικῆς.* —

ἥσσων.

adi. III, 105, 9 *εἶναι γὰρ ἥσσονας* (sc. *ἔρσενας*) *θέειν τῶν θηλέων.* IV, 2, 11 *καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ ἐπιστάμενον ἀπαρύσαντες ἡγεῦνται εἶναι τιμιώτερον, τὸ δ' ὑπιστάμενον ἧσσον τοῦ ἑτέρου.* Huc referendum est etiam quod legimus VIII, 113, 18 *οὗτοι δὲ πλῆθος μὲν οὐκ ἐλάσσονες ἦσαν τῶν Περσέων, ῥώμῃ δὲ ἥσσονες,* ubi *ἡ.* non minus quam *ἐλ.* cum *τῶν Περσέων* coniungendum est. *ἥσσων* cum negatione III, 71, 11 *ὦ παῖ Ὑστάσπεος, εἷς τε πατρὸς ἀγαθοῦ καὶ ἐκφαίνειν οἶκας σεωυτὸν ἐόντα τοῦ πατρὸς οὐδὲν ἥσσω.* 102, 19 *αἱ γάρ σφι κάμηλοι ἵππων οὐκ ἥσσονες ἐς ταχύτητά εἰσιν.* IX, 111, 21 *ἀλλὰ τῇ τε σῇ θυγατρὶ ἀνὴρ ἄλλος φανήσεται ἐμεῦ οὐδὲν ἥσσων.*

ἧσσον adv. II, 135, 25 *ἧσσον δὲ τῆς ἑτέρης περιλεσχήνευτος.* III, 119, 22 *ὃς* (sc. *ἀδελφεός*) *καὶ ἀλλοτριώτερός τοι τῶν παίδων καὶ ἧσσον κεχαρισμένος τοῦ ἀνδρός.* IV, 178, 2 *τῷ λωτῷ μὲν καὶ οὗτοι χρεώμενοι, ἀτὰρ ἧσσόν γε τῶν πρότερον λεχθέντων.* — *οὐδὲν ἧσσον.* II, 94, 10 *ἔστι δὲ πῖον καὶ οὐδὲν ἧσσον τοῦ ἐλαίου τῷ λύχνῳ προσηνές.* VI, 123, 1 *καὶ οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὁμοίως ἢ οὐδὲν ἡ. τούτου ἦσαν μισοτύραννοι.*

ἐλάσσων.

I, 202, 1 *ὁ δὲ Ἀράξης λέγεται καὶ μέζων καὶ ἐλάσσων εἶναι τοῦ Ἴστρου.* II, 32, 33 *μετρίων ἐλάσσονας ἀνδρῶν.* 75, 5 *σωροὶ δὲ ἦσαν . . . καὶ ἐλάσσονες ἔτι τούτων.* 134, 1 *πυραμίδα δὲ καὶ οὗτος ἀπελίπετο, πολλὸν ἐλάσσω τοῦ πατρός.* 145, 16 *Πανὶ δὲ τῷ ἐκ Πηνελόπης . . . ἐλάσσω*

ἔτεά ἐστι τῶν Τρωικῶν. 148, 5 *ἐλάσσονος πόνου τε ἂν καὶ δαπάνης φανείη ἐόντα* (sc. *τὰ ἐξ Ἑλλήνων τείχεα*) *τοῦ λαβυρίνθου τούτου.* III, 102, 7 *γίνονται μύρμηκες μεγάθεα ἔχοντες κυνῶν μὲν ἐλάσσονα.* VII, 39, 12 *τὴν μὲν ἀξίην οὐ λάμψεαι, ἐλάσσω δὲ τῆς ἀξίης.*

Cum negatione coniunctum *ἐλάσσων* adi. exstat: I, 86, 36 *γενόμενον ἑωυτοῦ εὐδαιμονίῃ οὐκ ἐλάσσω.* II, 48, 8 *οὐ πολλῷ τεῳ ἔλασσον ἐὸν* (sc. *αἰδοῖον*) *τοῦ ἄλλου σώματος.* 110, 9 *ἄλλα τε ἔθνεα οὐκ ἐλάσσω ἐκείνου.* 124, 15 *ἔργον ἐὸν οὐ πολλῷ τεῳ ἔλασσον τῆς πυραμίδος.* III, 5, 4 *ἀπὸ δὲ Καδύτιος ἐούσης πόλιος ... Σαρδίων οὐ πολλῷ ἐλάσσονος.* IV, 1, 13 *οὐκ ἐλάσσων πόνος τοῦ Μηδικοῦ.* 47, 4 *ποταμοὶ ... οὐ πολλῷ τεῳ ἀριθμὸν ἐλάσσονες τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διωρύχων.* 86, 5 *λίμνην ... οὐ πολλῷ τεῳ ἐλάσσω ἑωυτοῦ.* V, 31, 13 *ἐπιθήσει Εὐβοίῃ, νήσῳ ... οὐκ ἐλάσσονι Κύπρου.* VI, 125, 24 *καί οἱ πάντα τε ἐκεῖνα διδοῖ καὶ πρὸς ἕτερα δωρέεται οὐκ ἐλάσσω ἐκείνων.*[3]) VII, 186, 5 *τούτους τῶν μαχίμων ἀνδρῶν οὐ δοκέω εἶναι ἐλάσσονας ἀλλὰ πλεῦνας.* VIII, 113, 18 *πλῆθος μὲν οὐκ ἐλάσσονες ἦσαν τῶν Περσέων.*

Praeterea complures loci inveniuntur, ubi *ἐλάσσων* vel adv. *ἔλασσον* cum genitivo numeralium aut pronominis alicuius numeralis loco positi coniunctum est: II, 124, 26. III, 113, 4. VII, 69, 4. 83, 7. 190, 1. — II, 18, 19. III, 95, 9. VI, 46, 10. VII, 102, 16. 184, 14. Plura de his locis infra disputabuntur (p. 21 sq.).

Iam si quaerimus quae ratio intercedat in usurpandis *ἥσσων* et *ἐλάσσων* comparativis inter Herodotum et Thucydidem, primum, quod attinet ad significationem, similiter utrumque scriptorem illas notiones adhibere intelligimus. *ἥσσων* enim modo „deterior", modo „inferior"; *ἧσσον* adv. semper „minus"; *ἐλάσσων* modo „inferior", modo (multo saepius) „minor"; *ἔλασσον* adv. semper „minus" significant. In eo autem facile differentiam quandam statuas, quod Herodotus neque structuras

---

[3]) Minus apte Steinius hoc loco codd. PR auctoritatem secutus „*ἑτέροισί μιν δωρέεται οὐκ ἐλάσσοσι*" scribere mihi videtur. cfr. Schweigh. lex. Herod. sub voce „*δωρέεσθαι*".

„οὐδενὸς ἧσσων, οὐδενός ἐλάσσων“ exhibet et comp. ἐλάσσων omnino multo saepius usurpat quam Thucydides, apud quem quinque tantum exempla exstant.

2. Nunc de iis notionibus disseremus, quae cum illis quatuor, quas paulo ante tractavimus, ratione quadam cohaerent, dico: ἀμείνων, βελτίων, μέζων, πλέων; significatur enim his comparativis contrarium quoddam atque illis χείρων, ἥσσων, ἐλάσσων.

Ac βελτίων formam nusquam Herodoti libri exhibent.

ἀμείνων cum genitivo comparatae rei his septem locis invenitur: I, 149, 7 οὗτοι δὲ οἱ Αἰολέες χώρην μὲν ἔτυχον κτίσαντες ἀμείνω Ἰώνων. III, 34, 16 οἱ δὲ ἀμείβοντο ὡς εἴη ἀμείνων τοῦ πατρός. 82, 7 ἀνδρὸς γὰρ ἑνὸς τοῦ ἀρίστου οὐδὲν ἄμεινον ἂν φανείη. IV, 195, 15 ἀναφέρουσι πίσσαν ... τῆς Πιερικῆς πίσσης ἀμείνω. V, 80, 6 γνώμη ταύτης ἀμείνων. 118, 13 ἵνα μὴ γινοίατο ἔτι ἀμείνονες τῆς φύσιος. VI, 137, 22 ἑωυτοὺς δὲ γενέσθαι τοσούτῳ ἐκείνων ἄνδρας ἀμείνονας, ὅσῳ ...

μέζων.

I, 68, 11 μέζονας ἀνθρώπων τῶν νῦν. 137, 6 πλείω τε καὶ μέζω τὰ ἀδικήματα ἐόντα τῶν ὑπουργημάτων. 178, 15 τοῦ μετρίου ἐστὶ πήχεος μέζων τρισὶ δακτύλοισι. 202, 1 καὶ μέζων ... τοῦ Ἴστρου. II, 11, 20 καὶ πολλῷ μέζων ἔτι τούτου. 67, 7 λύκους ... οὐ πολλῷ τεῳ ἐόντας ἀλωπέκων μέζονας. 68, 8 ᾠὰ χηνέων οὐ πολλῷ μέζονα. 148, 25 τὰ δὲ ἄνω μέζονα ἀνθρωπηίων ἔργων. 149, 1 τοῦ δὲ λαβυρίνθου τούτου ... θῶυμα ἔτι μέζον. III, 102, 7 μεγάθεα ... ἀλωπέκων μέζονα. IV, 50, 9 ὀλίγῳ τε μέζων τῆς ἑωυτοῦ φύσιος γίνεται. VII, 145, 18 τὰ δὲ Γέλωνος πρήγματα μεγάλα ἐλέγετο εἶναι, οὐδαμῶν Ἑλληνικῶν τῶν οὐ πολλὸν μέζω. 150, 13 οὐδαμοὺς μέζονας ὑμέων ἄξω. VIII, 37, 9 τέρεα ἔτι μέζονα τοῦ πρὶν γενομένου τέρεος.

De locis eis, quibus formula λόγου μέζων exstat: II, 35. 3. 148, 5. 9. VII, 147, 4. IX, 37, 11 vide infra p. 26.

Iam quaeramus, quomodo compar. πλέων apud Herodotum usurpetur.

Cum substantivo coniunctum legimus πλέων quinquies: I, 133, 3 ἐν ταύτῃ (sc. ἡμέρῃ) δὲ πλέω δαῖτα τῶν ἄλλέων

δικαιεῦσι. 137, 6. III, 15, 14 *καίτοι Ἰνάρω γε καὶ Ἀμυρταίου οὐδαμοί κω Πέρσας κακὰ πλέω ἐργάσαντο.* IV, 152, 1 *ἀποδημεόντων δὲ τούτων πλέω χρόνον τοῦ συγκειμένου.* VII, 194, 10 *εὗρέ οἱ πλέω ἀγαθὰ τῶν ἁμαρτημάτων πεποιημένα.*

Absolute positum est *πλέων* (*πλέον, πλέω*) septemdecim locis: II, 86, 22 *πλεῦνας δὲ τουτέων οὐκ ἔξεστι ταριχεύειν.* 145, 9 *Πανὶ δὲ ἔτι τούτων πλέονα* (sc. *ἔτεα*) *λέγεται εἶναι.* VII, 186, 5. IX, 41. 23 *μηδὲ περιορᾶν συλλεγομένους ἔτι πλεῦνας τῶν συλλελεγμένων.* —

I, 192, 15 *ἡ δὲ ἀρτάβη ... χωρέει μεδίμνου Ἀττικοῦ πλέον.* 204, 8 *πλέον τι εἶναι ἀνθρώπου.* II, 32, 15 *καὶ εἴ τι πλέον ἴδοιεν τῶν τὰ μακρότατα ἰδομένων.* 61, 7 *οὗτοι δὲ τοσούτῳ ἔτι πλέω ποιεῦσι τούτων ὅσῳ...* 147, 11 *πλέον τι δίζησθαι ἔχειν τὸν ἕτερον τοῦ ἑτέρου* (Sim. VII, 16, *α*, 10). IV, 78, 27 *ὅτε δὲ διατρίψειε μῆνα ἢ πλέον τούτου.* 163, 8 *πλέον μέντοι τούτου οὐδὲ πειρᾶσθαι παραινέει.* VI, 103, 18 *πλέω δὲ τουτέων οὐδαμαὶ* (sc. *ἵπποι ἐποίησαν*). VII, 168, 23 *ἤλπιζον πλέον τι τῶν ἄλλων οἴσεσθαι.* 211. 6 *οὐδὲν πλέον ἐφέροντο τῆς στρατιῆς Μηδικῆς.* VIII, 29, 5 *πλέον αἰεί κοτε ὑμέων ἐφερόμεθα.* IX, 70, 8 *πολλῷ πλέον εἶχον τῶν Λακεδαιμονίων.*

Videmus igitur, Thucydidis et Herodoti ratione dicendi inter se collata, huius usum comparativi *πλέων* multo magis varium esse quam illius (cfr. Preib. p. 19). — De *πλέων* cum numerali aliquo coniuncto infra disputabitur p. 21.

Non ita multum ab hac comp. *πλέων* et *μέζων* constructione abhorret, quod etiam adiectivis *πολλαπλήσιος, διπλήσιος, ἡμιόλιος* genitivum comparatae rei appositum legimus: significat enim *πολλαπλήσιος* idem fere ac „*πολλαχῇ πλέων*“, *διπλήσιος* = *δὶς πλέων*; *ἡμιόλιος* = *τῷ ἡμίσει μέζων* (dimidio maior).

Haec affero exempla:

πολλαπλήσιος. VII, 48, 3 *στράτευμα φαίνεται πολλαπλήσιον ἔσεσθαι τοῦ ἡμετέρου.*

διπλήσιος. VI, 133, 16 *τοῦτο ἅμα νυκτὶ ἐξηείρετο διπλήσιον τοῦ ἀρχαίου* (sc. *τείχεος*). VIII, 137, 12 *ὁ ἄρτος τοῦ παιδὸς τοῦ θητὸς τοῦ Περδίκκεω διπλήσιος ἐγίνετο αὐτὸς ἑωυτοῦ.*

ἡμιόλιος. V, 88, 6 *τὰς περόνας ἡμιολίας ποιέεσθαι τοῦ τότε κατεστεῶτος μέτρου.*

3. Separatim a ceteris qui restant comparativis nunc tractandi sunt ei, quibus iam in ipsa notione, qualis positivo intellegitur, comparativus sensus, ut ita dicam, inest, unde fit, ut notioni illi comparative usurpatae multo etiam gravior vis quam antea iniciatur.

Tales comparativi sunt: *κατυπέρτερος* et *ὑποδεέστερος,* quorum positivis hoc inferiorem quem alio, illo superiorem quem alio esse exprimitur.

κατυπέρτερος c. gen. ter exstat apud Herodotum. I, 65, 4 *καὶ ἐόντας ἤδη τῷ πολέμῳ κατυπερτέρους Τεγεητέων.* V, 113, 8 *κατυπέρτεροι ἦσαν οἱ Πέρσαι τῶν Κυπρίων.* VII, 51, 8 *οἷοί τέ εἰμεν τῶν ἐχθρῶν κατυπέρτεροι γίνεσθαι.*

ὑποδεέστερος sic quatuor loci exhibent. II, 25, 22 *μοῦνος ποταμῶν τοῦτον τὸν χρόνον οἰκότως αὐτὸς ἑωυτοῦ ῥέει πολλῷ ὑποδεέστερος ἢ τοῦ θέρεος.* 75, 5. 86, 6. IV, 14, 3.

4. Reliquum est ut breviter enumeremus, quot comparativi praeter hos quos iam tractavimus cum comparatae rei genitivo coniuncti in Herodoti libris nobis occurrant. Sunt omnino tres et quinquaginta.

Quinque locis legimus *πρεσβύτερος.*

I, 6, 11 *στράτευμα Κροίσου ἐὸν πρεσβύτερον.* II, 2, 28 *Φρύγας πρεσβυτέρους εἶναι ἑωυτῶν.* 53, 3 *Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὅμηρον . . μευ πρεσβυτέρους.* 120, 20 *Ἕκτωρ πρεσβύτερος ἐκείνου.* VII, 16, β, 6 *ἔτεσι σεῦ πολλοῖσι πρεσβύτερος ἐών.*

Binis locis exstant *ἀλκιμώτερος, ἀξιονικότερος, ἐπιτηδεώτερος, ἠπιώτερος, μιαιφονώτερος, στεινότερος, τιμιώτερος.*

I, 79, 11 *ἔθνος οὐδὲν . . οὔτε ἀνδρηιότερον οὔτε ἀλκιμώτερον τοῦ Λυδίου.* 103, 2 *πολλὸν ἔτι ἀλκιμώτερος τῶν προγόνων.*

VII, 187, 16 *οὐδεὶς αὐτῶν ἀξιονικότερος ἦν αὐτοῦ Ξέρξεω.* IX, 26, 34 *ἀξιονικότεροί εἰμεν Ἀθηναίων.*

IX, 2, 3 *ὡς οὐκ εἴη χῶρος ἐπιτηδεώτερος ἐνστρατοπεδεύεσθαι ἐκείνου.* 25, 10 sim.

V, 92, ζ, 4 *ἠπιώτερος τοῦ πατρός.* VII, 142, 1 *ταῦτά σφι ἠπιώτερα γὰρ τῶν προτέρων καὶ ἦν καὶ ἐδόκεε εἶναι.*

V, 92, α, 6 *τοῦ οὔτε ἀδικώτερόν ἐστι οὐδὲν . . οὔτε μιαιφονώτερον.* ζ, 6 *Κυψέλου μιαιφονώτερος.*

I, 181, 3 *οὐ πολλῷ τεῳ ἀσθενέστερον τοῦ ἑτέρου τείχεος, στεινότερον δέ.* VII. 175, 5 *στεινοτέρη γὰρ ἐφαίνετο ἐοῦσα τῆς ἐς Θεσσαλίαν* (sc. *ἐσβολῆς*).

IV, 2, 11 *καὶ τὸ μὲν . . τιμιώτερον . . τοῦ ἑτέρου.* VIII, 105, 8 *παρὰ γὰρ τοῖσι βαρβάροισι τιμιώτεροί εἰσι οἱ εὐνοῦχοι — τῶν ἐνορχίων.*

Tres denique locos commemoro, quibus comparativi quamvis variam formam tamen eandem significationem exhibent: III, 111, 1 *τὸ δὲ δὴ κινάμωμον ἔτι τούτων θωυμαστότερον συλλέγουσι.* 112, 2 *τὸ δὲ λήδανον . . . ἔτι τούτου θωυμασιώτερον γίνεται.* cf. II, 21, 2.

Nunc reliquos comparativos, qui huc quadrant, breviter afferamus.

ἀγχότερος VII, 175, 6 — *ἀδικώτερος* V, 92, α, 6
ἀλλοτριώτερος III, 119, 22[4]) — *ἀνδρηιότερος* I, 79, 12
ἀνεπιστημονέστερος II, 21,1 — *ἀπιστότερος* I, 8, 12
ἀποτιμότερος II, 167, 5 — *ἀσθενέστερος* I, 181, 3
ἀσυνετώτερος III, 81, 5 — *ἀτρεκέστερος* V, 54, 4
δασύτερος IV, 191, 8 — *δεινότερος* V, 87, 15
δικαιότερος II, 160, 12 — *δοκιμώτερος* VI, 124, 3
ἐλαφρότερος III, 23, 12 — *εὐνοέστερος* V, 24, 6
εὐτελέστερος II, 86, 7 — *εὐυδρότερος* IX, 25, 12
θερμότερος II, 68, 5 — *θηριωδέστερος* IV, 191, 7
ἰσχυρότερος VII, 235, 20 — *κακίων* VII, 104, 17
καλλίων I, 135, 2 — *οἰκτρότερος* VII, 46, 11
ὀλβιώτερος I, 32, 26 — *ῥωμαλεώτερος* III, 22, 10
σπανιώτερος VIII, 25, 1 — *συνετώτερος* I, 185, 3
ὑβριστότερος III, 81, 5 — *ὑψηλότερος* I, 98, 17
φιλιώτερος VII, 151, 11 — *φαυλότερος* I, 126, 26.[5])
χαλεπώτερος VI, 40, 3.

---

[4]) Comparativus ex coniectura Reiskii, cum quo nonnulli editores consentiunt. Minus apte Schweigh, Baehr., Krüg. codicum scripturam secuti superlativum ponunt.

[5]) Dietschius et Abichtius cum Bredovio ionicam formam *φλαυροτέρους* ponunt, quae forma saepius cum illa a librariis permutatur. Sed cum codd. hic omnes in scriptura *φαυλοτέρους* conspirent, eam tenendam esse censeo.

5. Supra iam vidimus non solum cum adiectivis sed etiam cum adverbiis genitivum comparatae rei coniungi posse; nunc igitur quae praeter *ὕστερον, πρότερον, ἧσσον* etc. adverbia usurpata sint ab Herodoto exponamus:

θᾶσσον. VIII, 98, 3 *τούτων δὲ τῶν ἀγγέλων ἐστὶ οὐδὲν ὅτι θᾶσσον παραγίνεται θνητὸν ὄν.*

κάκιον. VIII, 3, 7 *στάσις γὰρ ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος τοσούτῳ κάκιόν ἐστι ὅσῳ πόλεμος εἰρήνης.*

κάλλιον. V, 62, 17 *τόν τε νηὸν ἐξεργάσαντο τοῦ παραδείγματος κάλλιον.*

περισσότερον. II, 129, 15 *καὶ βουλόμενον περισσότερόν τι τῶν ἄλλων θάψαι τὴν θυγατέρα.*

σοφώτερον. II, 4, 5 *ἄγουσι δὲ τοσῷδε σοφώτερον Ἑλλήνων, ὅσῳ. . .*

Huc referendi sunt etiam loci I, 146, 3 et 174, 16, ubi non minus a *κάλλιον* et *θειότερον* quam a *μᾶλλον* genitivus pendet (vide paulo infra).

Sequitur ut de adv. *μᾶλλον* usu ac vi pauca disseramus. Atque id ante omnia tenendum est, de quo etiam Preibischius (p. 22) monuit, *μᾶλλον* comparatae rei genitivum exhibens nunquam significare posse ‚potius' (vielmehr) sed semper ‚magis' (mehr) vertendum esse. Sic invenitur apud Herodotum septem locis (duodecim apud Thucydidem):

I, 146, 3 *ἐπεὶ ὥς γέ τι μᾶλλον οὗτοι Ἴωνές εἰσι τῶν ἄλλων Ἰώνων ἢ κάλλιόν τι γεγόνασι, μωρίη πολλὴ λέγειν.* 147, 4 *ἀλλὰ γὰρ περιέχονται τοῦ οὐνόματος μᾶλλόν τι τῶν ἄλλων Ἰώνων.* 174, 16 *καὶ δὴ πολλῇ χειρὶ ἐργαζομένων τῶν Κνιδίων, μᾶλλον γάρ τι καὶ θειότερον ἐφαίνοντο τιτρώσκεσθαι οἱ ἐργαζόμενοι τοῦ οἰκότος.* II, 46, 10 *σέβονται δὲ πάντας τοὺς αἶγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τοὺς ἔρσενας τῶν θηλέων.* 120, 17 *Ἕκτωρ καὶ πρεσβύτερος καὶ ἀνὴρ ἐκείνου μᾶλλον ἐών.* 137, 19 *μέζω μὲν γὰρ ἄλλα καὶ πολυδαπανώτερά ἐστι ἱρὰ, ἡδονὴ*[6]) *δὲ ἰδέσθαι οὐδὲν τούτου μᾶλλον.* VI, 84, 11 *Κλεομένεα δὲ λέγουσι . . . ὁμι-*

---

[6]) Haec scriptura, quam cod. R praebet, simplicior et aptior esse mihi videtur, quam reliquorum, qui *ἡδονῇ* exhibent. Sic scribunt etiam Schweigh. et Baehrius.

λέοντα . . . μᾶλλον τοῦ ἱκνεομένου μαθεῖν τὴν ἀκρητοποσίην παρ' αὐτῶν.

Quatuor denique locis *πλέον* (*πλεῦν*) adv. exstat: VI, 42, 1 *καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκ τῶν Περσέων οὐδὲν ἐπὶ πλέον ἐγίνετο τούτων ἐς νεῖκος φέρον Ἴωσι.* IX, 41, 1 *οὐδὲν ἐπὶ πλεῦν ἐγίνετο τούτων.* Sim 107, 19 et 121, 4 *οὐδὲν ἔτι πλέον τούτων ἐγένετο.* Sic cum Schweigh., Baehrio, Krügero, Steinio scribo, cum Dietschius primo loco *ἔτι* pro *ἐπὶ* poni malit, Abichtius vero omnibus his locis scripturam *ἐπὶ πλέον* praeferat, Werferi coniecturam secutus. — Miror, quod Abichtius in adn. ad VI, 42, 1 censet *τούτων* iisdem quatuor exemplis non ad comparativos sed ad *οὐδέν* referendum esse.

B. De genitivi comparatae rei diversis generibus.

Longum est omnes genitivos, qui cum comparativis coniuncti apud Herodotum usurpantur, enumerare; sufficiet de iis tantum disserere, qui pronomine aut numerali aliquo efficiuntur.

1.

Pronominis demonstrativi haec sunt exempla:

τούτων, τούτου, ταύτης: I, 65. 82. 91. 113. 130. 165. 168. II, 61. 75. 86. 103. 121. 145. 160. III, 22. 95. 111. 112. 123. IV, 16. 79. 81. 87. 166. 197. V, 17. 32. 54. VI, 36. 42. 46 (bis). 63. 82. 103. 124. 138. 140. VII, 62. 80. 102. 112. 113. 151. 164. 194. 213. VIII, 95. 96. 132. IX, 37. 41. 73. 75. 83. 105. 107. 121. — II, 11. 19. 137. III, 122. IV, 78. 163. VI, 123. VII, 46. — I, 185. II, 86. 135. V, 80.

τῆςδε III, 137 (bis).

ἐκείνου II, 110. 120. IX, 2. *ἐκείνων* VI, 125. 137.

Pronom. person.: *σευ* V, 24. VII, 16, 2. — *ὑμέων* VII, 150. VIII, 29.

reflex.: *σφέων* VI, 124. *ἑωυτοῦ* I, 86. II, 136. IV, 86. VI, 88. *ἑωυτῶν* II, 2 (bis) IV, 140. *ἐμοῦ* II, 187. VII, 158. IX, 111.

Accedunt genitivi *τοῦ ἑτέρου* I, 98. II, 147. IV, 2 (*ἑτέρου τείχεος* I, 181). — *τῶν ἄλλων* II, 2. 129. VII, 168 (*τῶν ἄλλων Ἰώνων* I, 146. 147. cfr. II, 48. 167).

Sed similes locos Thucydideos perspicientibus nobis magnum inter illius et Nostri usum intercedere discrimen statuendum est. Primum enim Herodotus genitivorum pronominum ἕτερος et ἄλλος, qui apud Thucydidem inveniuntur: ἑτέρων, ἑτέρου, ἄλλων, τῶν ἄλλων — hunc tantum, quem ultimo loco nominavimus, aliquoties adhibuit, tum vero apud Herodotum tribus locis exstat forma ‚τοῦ ἑτέρου', quam in Thucydidis libris frustra quaesiveris. Et sic quidem τοῦ ἑτέρου cum comparativo coniunctum usurpatur, ut duobus locis genitivus τοῦ ἑτέρου alteri praecedenti ἕτερος respondeat — I, 98, 16 ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου κύκλος ... ὑψηλότερος. II, 147, 12 πλέον τι δίζησθαι ἔχειν τὸν ἕτερον τοῦ ἑτέρου (sim. I, 181, 3) — tertio haud ita multum ab illis abhorrente loco τοῦ ἑτέρου sine correlativo legatur: IV, 2, 13 τὸ μὲν αὐτοῦ ἐπιστάμενον ἀπαρύσαντες ἡγεῦνται εἶναι τιμιώτερον, τὸ δ' ὑπιστάμενον ἧσσον τοῦ ἑτέρου.

In usurpando genitivo τῶν ἄλλων eandem vim his voculis inesse quam apud Thucydidem facile intellegitur: una enim res vel persona ex aliquo aliarum numero vel copia excepta ceteris quodammodo opponitur. II, 2, 5 νομίζουσι (sc. Αἰγύπτιοι) Φρύγας προτέρους γενέσθαι ἑωυτῶν, τῶν δὲ ἄλλων ἑωυτούς. Aegyptiorum populus igitur ceteris omnibus praeter Phryges originis antiquitate praestare dicitur. Cfr. etiam II, 129, 15 et VII, 168, 23. Sim. I, 146, 3. 147, 5. II, 48, 9. 167, 5 ubi pron. cum substantivo aliquo coniunctum est. —

Sequitur ut de iis locis pauca disseramus, quibus reflexivi pronominis genitivus ad idem quod comparativus subiectum spectat. Loci sunt hi: II, 25, 21 ὁ δὲ Νεῖλος . . μοῦνος ποταμῶν τοῦτον τὸν χρόνον οἰκότως αὐτὸς ἑωυτοῦ ῥέει πολλῷ ὑποδεέστερος ἢ τοῦ θέρεος. VIII, 86, 8 καίτοι ἦσάν γε καὶ ἐγένοντο ταύτην τὴν ἡμέρην μακρῷ ἀμείνονες αὐτοὶ ἑωυτῶν ἢ πρὸς Εὐβοίῃ. — VIII, 137, 12 ὁ ἄρτος τοῦ παιδὸς τοῦ θητὸς τοῦ Περδίκκεω διπλήσιος ἐγίνετο αὐτὸς ἑωυτοῦ.

Optime de hac dicendi ratione Preibischius (p. 26) disputavisse mihi videtur, quamobrem huius ipsius verba afferre mihi liceat. Dicit autem, postquam grammaticorum [7]) de hac dictione

[7]) Herm. ad Vig. p. 69. Matth. gr. gr. § 452. Krüger Gr. Spr. 49, 3 (a quo Kühnerus gr. gr. § 543, 6 non multum diverse disseruit).

sententias examinatas minus accurate latas esse contendit: „Primum omnium intelligitur, dicendi hanc rationem eo spectare, ut aliquid sibi ipsi conferatur. Deinde quia quoque comparativo differentia quaedam significatur, dubitari non potest, quin de diversis duabus eiusdem subiecti conditionibus cogitandum sit. Sed quale hoc discrimen sit, temporane diversa respiciantur an vera subiecti alicuius conditio cogitatae cuidam conditioni comparetur an aliud quid statuendum sit, non potest id quidem ex pronomine reflexivo intelligi, sed solum ex grammatica comparativi ratione ... Quae cum ita sint, pronominis reflexivi genitivus comparativo adiunctus duplicem hanc vim habere potest, aut ut certior definitiorque evadat oratio nec male verba sic intelligantur, tanquam ad aliud quod subiectum ante commemoratum comparativus referatur, aut ut quasi oratorio quodam artificio differentia in eodem subiecto orta eo clarius ostendatur. Atque hoc quidem ubi fit, ... pronominis reflexivi genitivo *αὐτὸς* pronomen praecedit.“

Interdum etiam quasi ad accuratius hunc pronominis reflexivi genitivum declarandum alterum comparationis membrum per *ἤ* adiungitur, id quod frequentiore usu apud Herodotum est; cfr. II, 25. VIII, 137.[8])

Adiicio duos locos, qui, quamvis simpliciorem rationem sequantur, tamen optimo iure huc referendi sunt:

IV, 50, 9 *ὀλίγῳ τε μέζων τῆς ἑωυτοῦ φύσιος γίνεται.* V, 118, 13 *ἵνα μὴ γινοίατο ἔτι ἀμείνονες τῆς φύσιος.*

2.

His expositis progredimur ad eos locos, quibus comparata res numeralis alicuius genitivo exprimitur. Quorum comparativorum ea ratio est, ut indicent, utra ex parte termini eius, qui numerali certe significatur quemque coniectura egredi non licet, verus numerus quaeri necesse sit (cf. Preibisch. p. 27).

---

[8]) Minus accurate igitur Steinius exposuisse mihi videtur, qui adn. ad VIII, 86, 2 sic monet: „zu II, 25, 23, wo, wie hier durch *ἢ πρ. Εὐβοίῃ,* der eigentliche Bezug der Comparation durch *ἢ τοῦ θέρεος* ausgedrückt wird, so dass *αὐτὸς ἑωυτοῦ* als ein abundanter, durch die Geläufigkeit dieser Ausdrucksweise mit eingeflossener Zusatz erscheint.“

Atque *πλεῦνες* cum genitivo coniunctum legitur: II, 63, 7 *ἄλλοι δὲ εὐχωλὰς ἐπιτελέοντες πλεῦνες χιλίων ἀνδρῶν.* VII, 102, 17 *ἤν τε γὰρ τύχωσι ἐξεστρατευμένοι χίλιοι, οὗτοι μαχήσονταί σοι, ἤν τε ἐλάσσονες τούτων ἤν τε καὶ πλεῦνες,* ubi pronomen pro numerali nomine exstat.

πλεῦνες cum negat.: VII, 83, 7 *καὶ ἐγίνοντο οὐδαμὰ οὔτε πλεῦνες μυρίων οὔτε ἐλάσσονες.*

ὀλίγῳ πλεῦνας: V, 86, 4 *ὀλίγῳ πλ. μιῆς.*

οὐ πλέους: II, 8, 17 *τῶν δὲ ὀρέων τῶν εἰρημένων τὸ μεταξὺ πεδιὰς μὲν γῆ, στάδιοι δὲ μάλιστα ἐδόκεόν μοι εἶναι, τῇ στεινότατόν ἐστι, διηκοσίων οὐ πλέους ἐκ τοῦ Ἀραβίου ὄρεος ἐς τὸ Λιβυκὸν καλεόμενον.*

οὐ πλέω: IV, 7, 3 *ἔτεα δὲ σφίσι ἐπείτε γεγόνασι τὰ σύμπαντα λέγουσι εἶναι ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλέος Ταργιτάου ἐς τὴν Δαρείου διάβασιν τὴν ἐπὶ σφέας χιλίων οὐ πλέω ἀλλὰ τοσαῦτα.* Similiter pron. demonstr. *τούτων* positum est pro numerali IV, 197, 3 *τοσόνδε δὲ ἔτι ἔχω εἰπεῖν περὶ τῆς χώρης ταύτης, ὅτι τέσσερα ἔθνεα νέμεται αὐτὴν καὶ οὐ πλέω τούτων.*

οὐ πλέον: II, 7, 7 *οὐ πλ. πεντεκαίδεκα σταδίων.*

πλέον: II, 18, 19 *καὶ πλέον ἔτι τούτου καὶ ἔλασσον* (sc. *δύο ἡμερέων*).

ἐλάσσων, ἔλασσον: II, 124, 26 *οὐδεὶς τῶν λίθων τριήκοντα ποδῶν ἐλάσσων.* — II, 18, 19 (v. paulo supra). III, 95, 10 *τὸ δ' ἔτι τούτων ἔλασσον ἀπιεὶς οὐ λέγω.* Duobus his locis *τούτων* pro numerali aliquo exstat.

Pluralem numerum *ἐλάσσονες* legimus: VII, 102, 16 [9]); cum negat. coniunctum VII, 83, 7.[9])

Acc. *οὐκ ἐλάσσονας* invenitur: III, 113, 4 *ἔχει τὰς οὐρὰς μακράς, τριῶν πήχεων οὐκ ἐλάσσονας.* VII, 190, 1 *ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ νέας οἳ ἐλαχίστας λέγουσι διαφθαρῆναι, τετρακοσιέων οὐκ ἐλάσσονας.*

Neutr. plur. *ἐλάσσω* denique duobus locis scriptum videmus, altero nom. cum pronomine *τούτων*: VI, 46, 12 *ἐκ μέν γε τῶν ἐκ Σκαπτῆς Ὕλης τῶν χρυσέων μετάλλων τὸ ἐπίπαν*

---

[9]) v. sub „*πλεῦνες*“.

ὀγδώκοντα τάλαντα προσήιε, ἐκ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ Θάσῳ ἐλάσσω μὲν τούτων, συχνὰ δὲ οὕτω, ὥστε ...; altero acc. cum negat. coniunctum: VII, 69, 5 *τόξα δὲ εἶχον ἐκ φοίνικος σπάθης πεποιημένα μακρά, τετραπηχέων οὐκ ἐλάσσω.*

Restat unum exemplum, quod *μέζον* neutr. cum numerali coniunctum exhibet: III, 60, 13 *μῆκος δὲ τοῦ χώματος μέζον δύο σταδίων.*

Quae exempla si cum Thucydideis contuleris, intelleges summam discriminis inter utrumque scriptorem versari in eo, quod Herodotus, quamvis locorum numerus minor sit, tamen et maiore formularum varietate et saepius pronomine *τούτων* pro numerali posito utitur, cum Thucydides has tantum formulas praebeat: *ὀλίγῳ πλείους* (*ἐλάσσους*); *οὐκ ἐλάσσους, οὐκ ἔλασσον.*

Additamenti quasi loco affero ea exempla, quibus praepositio aliqua comparatam rem comparativo adiungit. Tres inveni locos (apud Thucyd. decem exstant):

πρό cum gen.: I, 62, 5 *ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ σφι στρατοπεδευομένοισι οἵ τε ἐκ τοῦ ἄστεος στασιῶται ἀπίκοντο ἄλλοι τε ἐκ τῶν δήμων προσέρρεον, τοῖσι ἡ τυραννὶς πρὸ ἐλευθερίης ἦν ἀσπαστότερον* = denen die Tyrannis lieber war vor der Freiheit = als die Freiheit. Sim. VI, 12, 17 *πρό τε τούτων τῶν κακῶν ἡμῖν γε κρέσσον καὶ ὅ τι ὦν ἄλλο παθεῖν ἐστι, καὶ ...*

πρός cum acc. = im Vergleich mit, im Verhältniss zu: II, 35, 4 *ἔργα λόγου μέζω παρέχεται πρὸς πᾶσαν χώρην.*

C.

Haud inutile fore puto in fine huius capitis perscrutari, qua ratione Herodotus comparatae rei genitivum usurpaverit.

Atque saepissime genitivus pro *ἤ* cum nominativo positus est.

Centum fere exempla inveniuntur: I, 7. 8. 32. 79. 98. 103. 146. 147. 168. 178. 181. 184. 185 (bis). 187. 192. 202. — II, 4. 8. 11. 19. 21. 32. 53. 61. 63. 68. 75. 94. 120. 124. 134. 135 (bis). 137. 140 (bis). 145. 148. 149. — III, 15. 22. 23. 24.

60. 81. 82. 102. 112. 119. 122. — IV, 1. 17. 178. 191. 197. — V, 80. 92, α. ζ (bis). 113. — VI, 40 (bis). 42. 46. 103. 110. 123. 124. — VII, 16, β. 48. 51. 83. 102. 104. 137. 142. 145. 168. 172. 175. 187. 205. 211. — VIII, 3. 25. 29. 37. 68, α. 86. 98. 105. 113. — IX, 2. 25. 26. 38. 41. 70. 107. 111. 121.

Pro ἤ cum accusativo genitivus exstat his septuaginta locis:

I, 6. 23. 65. 68. 82. 86. 126. 135. 137. 204. — II, 2 (bis). 7. 18. 32. 46 (bis). 48. 53. 67. 68. 86 (bis). 110. 124. 129. 136. 144. 147. 148. 160. 167. — III, 71. 95. 105. 111. 113. — IV, 2. 7. 14. 35. 78. 86. 152. 163. 195. — V, 24. 54. 86. 87. 88. — VI, 86. 124. 125. 137. — VII, 16, α. 39. 46. 69. 150. 151 (bis). 186. 190. 194. 235. — VIII, 111. — IX, 41 (bis). 73. 104.

Multo rarius deprehenduntur loci ei, ubi copiosius dicentes ἤ cum genitivo vel dativo pro genitivo ponere nos oportet.

Genitivus. Septem exempla congessi:

III, 5, 5 *ἀπὸ δὲ Καδύτιος ἐούσης πόλιος, ὡς ἐμοὶ δοκέει, Σαρδίων οὐ πολλῷ ἐλάσσονος, ἀπὸ ταύτης τὰ ἐμπόρια τὰ ἐπὶ θαλάσσης μέχρι Ἰηνύσου πόλιος ἐστὶ τοῦ Ἀραβίου.*
IV, 3, 9 *γινομένης δὲ μάχης πολλάκις καὶ οὐ δυναμένων οὐδὲν πλέον ἔχειν τῶν Σκυθέων τῇ μάχῃ, εἷς αὐτῶν ἔλεξε τάδε.*

16, 4 *τοῦ περ ὀλίγῳ πρότερον τούτων μνήμην ἐποιεύμην.* Sim. 79, 6. 81, 7. VII, 113, 6. VIII, 95, 2.

Dativus:

II, 145, 18 *Πανὶ δὲ τῷ ἐκ Πηνελόπης ... ἐλάσσω ἔτεά ἐστι τῶν Τρωικῶν = ἢ τοῖσι Τρωικοῖσι.*

V, 31, 14 *ἐνθεῦτεν δὲ ὁρμεόμενος εὐπετέως ἐπιθήσεαι Εὐβοίῃ, νήσῳ μεγάλῃ τε καὶ εὐδαίμονι καὶ οὐκ ἐλάσσονι Κύπρου καὶ κάρτα εὐπετέι αἱρεθῆναι.*

Separatim ab his enumero locos eos, quibus ambo comparata membra non ad idem verbum finitum referenda sunt. Saepissime sic adverbia *πρότερον, ὕστερον* sim. cum substantivo quodam vel pronomine *τούτων* coniuncta inveniuntur, ita quidem, ut praepositionum loco (vor, nach etc.) posita esse videantur.

πρότερον: I, 65, 7 *τὸ δὲ ἔτι πρ. τούτων καὶ κακονο-*

μώτατοι ἦσαν = antea. Sim. I, 165, 5. VI, 36, 2. 63, 13. VII, 164, 2. 194, 6. VIII, 96, 10. 132, 4. IX, 37, 6.

Cum substantivo aliquo eadem fere ratione *πρότερον* coniunctum est: III, 48, 3 *ὕβρισμα γὰρ καὶ ἐς τούτους εἶχε ἐκ τῶν Σαμίων γενόμενον τρίτῃ γενεῇ πρότερον τοῦ στρατεύματος τούτου* = „tribus aetatibus ante hanc expeditionem" vel „tribus aetatibus ante quam haec expeditio facta est." — Sim. IV, 105, 2 *γενεῇ δὲ μιῇ πρ. σφεας τῆς Δαρείου στρατηλασίης κατέλαβε.* VI, 33, 17 *αὐτοὶ γὰρ Κυζικηνοὶ ἔτι πρ. τοῦ Φοινίκων ἐσπλόου τούτου ἐγεγόνεσαν ὑπὸ βασιλέϊ.* VII, 106, 6. VIII, 27, 6 sim. —

ὕστερον. cum pronomine: I, 113, 14. 130, 14. III, 123, 5. IV, 87, 10. V, 17, 9. VI, 140, 2. VII, 62, 13. 214, 1. IX, 75, 5. 105, 4. — VIII, 114, 7 *ὑ. τούτων τῶν πρηγμάτων;* — cum subst.: VII, 106, 9 *ὑ. ταύτης τῆς στρατηλασίης.* —

δεύτερα (idem fere atque *ὕστερον* significans.): I, 91, 14 *δεύτερα δὲ τούτων.* VII, 112, 1. —

Adiectiva quoque *πρότερος, ὕστερος, δεύτερος* apud Herodotum saepius similiter usurpantur.

πρότερος cum gen. pron. *τούτων*: VI, 138, 23 *ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ προτέρου τούτων, τὸ ἐργάσαντο αἱ γυναῖκες* = ab hoc facinore et ab eo, quod antea mulieres commiserant.

cum subst. *νύξ* coniunctum genitivum exhibet *πρότερος*: V, 56, 2 *ἐν τῇ προτέρῃ νυκτὶ τῶν Παναθηναίων ἐδόκεε* = ea nocte, quae Panathenaea antecedebat (in der Nacht vor den Panathenäen).

ὕστερος cum subst. et gen. pron.: IV, 166, 3 *ὃς ὑστέρῳ χρόνῳ τούτων . . . διεφθάρη.* V, 32, 11 *ὑστέρῳ χρόνῳ τούτων ἡρμόσατο θυγατέρα.*

ὕστερος cum gen. subst.: VI, 120, 4 *ὕστεροι δὲ ἀπικόμενοι τῆς συμβολῆς.* idem fere IX, 77, 3.

δεύτερος sic usurpatur: VI, 46, 1 *δευτέρῳ δὲ ἔτεϊ τούτων.* VII, 80, 6 (v. p. 10).

Simili ratione dictum est: VIII, 102, 9 *ἢν τὰ ἐναντία τῆς Μαρδονίου γνώμης γένηται* = wenn das Gegenteil von Mardonios Meinung eintrifft.

Comparationis compendiariae[10]), quae vocatur, haec exempla in Herodoti libris inveni:

I, 149, 7 *οὗτοι δὲ οἱ Αἰολέες χώρην μὲν ἔτυχον κτίσαντες ἀμείνω Ἰώνων* = *τῆς τῶν Ἰώνων*. II, 103, 5 *ἐν μὲν γὰρ τῇ τούτων χώρῃ φαίνονται σταθεῖσαι αἱ στῆλαι, τὸ δὲ προσωτέρω τούτων οὐκέτι* = *τῆς* (sc. *χώρης*) *τούτων*. 134, 2 *Πυραμίδα δὲ καὶ οὗτος ἀπελίπετο πολλὸν ἐλάσσω τοῦ πατρός* = *τῆς τοῦ πατρός*.

Pro *ἤ* cum praepositione aliqua genitivus invenitur:

I, 133, 3 *ἐν ταύτῃ* (sc. *ἡμέρῃ*) *δὲ πλέω δαῖτα τῶν ἄλλέων δικαιεῦσι προτίθεσθαι* pro „*ἢ ἐν τῇσι ἄλλῃσι*". III, 137, 11 *ἐπὶ τίνα δὲ τῆςδε προτέρην στρατευσόμεθα πόλιν;* pro „*ἢ ἐπὶ τήνδε*". IV, 16, 5 *οὐδὲ οὗτος προσωτέρω Ἰσσηδόνων ἐν αὐτοῖσι τοῖσι ἔπεσι ποιέων ἔφησε ἀπικέσθαι* pro „*ἢ ἐπὶ Ἰσσηδόνας*". VIII, 132, 17 *συνέπιπτε δὲ τοῦτο, ὥστε τοὺς μὲν βαρβάρους τὸ πρὸς ἑσπέρης ἀνωτέρω Σάμου μὴ τολμᾶν καταπλῶσαι καταρρωδηκότας, τοὺς δὲ Ἕλληνας χρηιζόντων Χίων τὸ πρὸς τὴν ἠῶ κατωτέρω Δήλου* pro „*ἢ ἐς Σάμον — ἢ ἐς Δῆλον.*"

Secernendi sunt ab his locis ei, in quibus nos id, quod genitivo positum invenimus, enuntiato aliquo explicare oportet.

I, 91, 13 *καὶ τοῦτο ἐπιστάσθω Κροῖσος ὡς ὕστερον τοῖσι ἔτεσι τούτοισι ἁλοὺς τῆς πεπρωμένης* = tribus annis post, quam fata destinaverant. 174, 17 *μᾶλλον γάρ τι καὶ θειότερον ἐφαίνοντο τιτρώσκεσθαι οἱ ἐργαζόμενοι τοῦ οἰκότος* = magis quam consentaneum erat. II, 18, 3 *τὸ ἐγὼ τῆς ἐμεωυτοῦ γνώμης ὕστερον περὶ Αἴγυπτον ἐπυθόμην* = quod effatum ego tum demum cognovi, postquam meam de Aegypto sententiam mecum iam constitutam habueram (Schweigh.). IV, 50, 9 *τοῦ μὲν χειμῶνος ἐστὶ ὅσος περ ἐστί, ὀλίγῳ τε μέζων τῆς ἑωυτοῦ φύσιος γίνεται* = paulo quidem maior, quantus sua natura est. Sim. V, 118, 13. VI, 84, 13 *ὁμιλέοντα δὲ μᾶλλον τοῦ ἱκνεομένου μαθεῖν τὴν ἀκρητοποσίην παρ᾽ αὐτῶν* = magis quam consentaneum erat.

---

[10]) cf. Kühner gr. gr. § 543, 3.

Huc spectant denique ea exempla, quae locutionem *λόγου μέζων* exhibent: II, 35, 3 *ἔργα λόγου μέζω*. Sim. 148, 5. 9. VII, 147, 4. IX, 37, 11. Non recte Matth. gr. gr. § 451 locos sic explicat, ut pro genitivo ‚*ἢ λέγειν ἐστίν, ἔξεστιν*' subaudiri velit; sed hac fere ratione vertendum est: *ἔργα μέζω ἢ ὥστε λέγειν* = grösser, als dass man es aussprechen kann; unsäglich gross.

CAPUT II.

De *ἤ* cum comparata re comparativo adiuncto.

Eadem de causa qua in priore etiam in tractanda hac altera comparativi cum comparata re coniuncti ratione, cuius vis, ut supra demonstravimus, ea est, ut acrius quid dicatur, eandem quam Preibischius instituit dispositionem vel maxime sequi nobis proposuimus. Partitionem igitur sic facimus, ut prius de comparatae rei tum de comparativorum *ἤ* exhibentium diversis rationibus anquiramus.

A. De comparati membri diversis generibus.

a) alterum comparatum membrum substantivis notionibus efficitur.

Ac primum eos locos afferemus, ubi altera alteri notioni ex utraque comparationis parte opponitur.

Simplicissima haec ratio exstat:

I, 77, 4 *ἦν γάρ οἱ ὁ συμβαλὼν στρατὸς πολλὸν ἐλάσσων ἢ ὁ Κύρου.* 9 *ἐποιήσατο γὰρ καὶ πρὸς Ἄμασιν . . . συμμαχίην πρότερον ἤ*[11]) *περ πρὸς Λακεδαιμονίους.* 129, 15 *δικαιότερον εἶναι Μήδων τέῳ περιβαλεῖν τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἢ Περσέων.* II. 25, 22 *μοῦνος ποταμῶν τοῦτον τὸν χρόνον οἰκότως αὐτὸς ἑωυτοῦ ῥέει πολλῷ ὑποδεέστερος ἢ τοῦ θέρεος.* 35. 2 [12]). 60, 15 *καὶ οἶνος ἀμπέλινος ἀναισιμοῦται πλέων ἐν τῇ ὁρτῇ ταύτῃ ἢ ἐν τῷ ἅπαντι ἐνιαυτῷ τῷ ἐπιλοίπῳ.* 82, 5 *τέρατά τε πλέω σφι ἀνεύρηται ἢ τοῖσι ἄλ-*

---

[11]) v. pag. 8.

λοισι ἅπασι ἀνθρώποισι. III, 106, 6 ἐν ταύτῃ τοῦτο μὲν τὰ ἔμψυχα . . . πολλῷ μέζω ἢ ἐν τοῖσι ἄλλοισι χωρίοισί ἐστι. IV, 31, 5 τὰ κατύπερθε ταύτης τῆς χώρης αἰεὶ νίφεται, ἐλάσσονι δὲ τοῦ θέρεος ἢ τοῦ χειμῶνος. 43, 11 φᾶσά οἱ αὐτὴ μέζω ζημίην ἐπιθήσειν ἤ περ ἐκεῖνον. 62, 14 καὶ δὴ καὶ τοῖσιδ' ἔτι πλέω θύουσι ἢ τοῖσι ἄλλοισι θεοῖσι. 50, 15 ὅσῳ δὲ πλέον ἐπ' ἑωυτὸν ὕδωρ ὁ ἥλιος ἐπέλκεται ἐν τῷ θέρεϊ ἢ ἐν τῷ χειμῶνι, τοσούτῳ τὰ συμμισγόμενα τῷ Ἴστρῳ πολλαπλήσιά ἐστι τοῦ θέρεος ἤ περ τοῦ χειμῶνος. V, 63, 9 τὰ γὰρ τοῦ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιεῦντο ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν. 77, 5 Ἀθηναίοισι δὲ ἰδοῦσι τοὺς βοηθοὺς ἔδοξε πρότερον τοῖσι Βοιωτοῖσι ἢ [11]) τοῖσι Χαλκιδεῦσι ἐπιχειρέειν. 97, 13 πολλοὺς γὰρ οἶκε εἶναι εὐπετέστερον διαβάλλειν ἢ ἕνα. VI, 57, 4 καὶ ἀπὸ τούτων πρῶτον ἄρχεσθαι διπλήσια νέμοντας ἑκατέρῳ τὰ πάντα ἢ τοῖσι ἄλλοισι δαιτυμόνεσσι. VII, 10, α, 13 σὺ δὲ ὦ βασιλεῦ μέλλεις ἐπ' ἄνδρας στρατεύεσθαι πολλὸν [13]) ἀμείνονας ἢ Σκύθας. 26, 12 ἵνα πηγαὶ ἀναδιδοῦσι Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ ἑτέρου οὐκ ἐλάσσονος ἢ Μαιάνδρου [14]). 143, 15 ταῦτα σφίσι ἔγνωσαν αἱρετώτερα εἶναι μᾶλλον ἢ τὰ τῶν χρησμολόγων. 211, 8 καὶ δούρασι βραχυτέροισι χρεόμενοι ἤ περ οἱ Ἕλληνες. VIII, 61, 9 ἑωυτοῖσί τε ἐδήλου λόγῳ ὡς εἴη καὶ πόλις καὶ γῆ μέζων ἤ περ ἐκείνοισι. 86, 8 καίτοι ἦσάν γε καὶ ἐγένοντο ταύτην τὴν ἡμέρην μακρῷ ἀμείνονες αὐτοὶ ἑωυτῶν ἢ πρὸς Εὐβοίῃ. 143, 2 καὶ αὐτοὶ τοῦτό γε ἐπιστάμεθα ὅτι πολλαπλησίη ἐστὶ τῷ Μήδῳ δύναμις ἤ περ ἡμῖν. IX, 26, 37 οὕτω ὦν δίκαιον ἡμέας ἔχειν τὸ ἕτερον κέρας ἤ περ Ἀθηναίους [15]). 27, 39 Λακεδαιμονίων δὲ ἀνέβωσε ἅπαν τὸ στρατόπεδον Ἀθηναίους ἀξιονικοτέρους εἶναι ἔχειν τὸ κερας ἤ περ Ἀρκάδας.

---

[12]) Assentior Schweigh., Baehrio et Steinio qui hoc loco codd. ABC scripturam: „πλεῖστα θωυμάσια“ servare malunt. Steinius etiam voculas ἢ ἡ ἄλλη πᾶσα χώρη uncis includit. cf. adn. a. h. l.

[13]) Unus cod. R praebet ‚ἔτι ἀμείνονας‘, quod omnes fere editores receperunt. Sed cum ἔτι in aliis melioribus codd. non exstet, cum Steinio hanc scripturam praefero.

[14]) cf. adn. in variis editionibus. Kühner gr. gr. § 543, 2, b.

[15]) v. pag. 36.

Prioris comparati membri notioni uni in altera comparationis parte duae notiones oppositae exstant:

II, 169, 20 *καὶ γὰρ τὸ τοῦ Ἀμάσιος σῆμα ἑκαστέρω μέν ἐστι τοῦ μεγάρου ἢ τὸ τοῦ Ἀπρίεω καὶ τῶν τούτου προπατόρων.* VII, 223, 4 *ἀπὸ γὰρ τοῦ ὄρεος ἡ κατάβασις συντομωτέρη τέ ἐστι καὶ βραχύτερος ὁ χῶρος πολλὸν ἤ περ ἡ περίοδός τε καὶ ἀνάβασις.*

Sequuntur ii loci, quibus bis binae sibi oppositae notiones inveniuntur:

II, 146, 14 *δῆλά μοι ὦν γέγονε ὅτι ὕστερον*[11]) *ἐπύθοντο οἱ Ἕλληνες τούτων τὰ οὐνόματα ἢ τὰ τῶν ἄλλων θεῶν.* III, 47, 9 *καὶ γὰρ θώρηκα ἐληίσαντο τῷ προτέρῳ ἔτεϊ ἢ*[11]) *τὸν κρητῆρα οἱ Σάμιοι.* VI, 98, 9 *ἐπὶ γὰρ Δαρείου . . . καὶ Ξέρξεω . . . καὶ Ἀρτοξέρξεω, τριῶν τουτέων ἐπεξῆς γενεέων, ἐγένετο πλέω κακὰ τῇ Ἑλλάδι ἢ ἐπὶ εἴκοσι ἄλλας γενεὰς τὰς πρὸ Δαρείου γενομένας.*

Similiter pro substantivis etiam verbales notiones usurpatae sunt:

I, 31, 17 *ὡς ἄμεινον εἴη ἀνθρώπῳ τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζώειν.* III. 52, 19 *σὺ δὲ μαθὼν ὅσῳ φθονέεσθαι κρέσσον ἐστὶ ἢ οἰκτείρεσθαι.* 124, 11 *βούλεσθαι γὰρ παρθενεύεσθαι πλέω χρόνον ἢ τοῦ πατρὸς ἐστερῆσθαι.* V, 18, 21 *κρέσσον γὰρ εἶναι ἀρχῆθεν μὴ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας ἢ ἐλθούσας καὶ μὴ παριζομένας ἀντίας ἵζεσθαι ἀλγηδόνας σφίσι ὀφθαλμῶν.* VII, 235, 7 *κέρδος μέζον ἔφη εἶναι Σπαρτιήτῃσι κατὰ τῆς θαλάσσης καταδεδυκέναι μᾶλλον ἢ ὑπερέχειν.* IX, 7, α, 10 *ἐπιστάμενοί τε ὅτι κερδαλεώτερόν ἐστι ὁμολογέειν τῷ Πέρσῃ μᾶλλον ἤ περ πολεμέειν.* Huc videtur referendum esse etiam quod legimus I 156, 2 *Κροῖσος μὲν δὴ ταῦτά οἱ ὑπετίθετο, αἱρετώτερα ταῦτα εὑρίσκων Λυδοῖσι ἢ ἀνδραποδισθέντας πρηθῆναί σφεας.* Pro ‚*ταῦτα*' enim in protasi ex eis quae antecedunt, subintelligendum est: *γυναῖκας ἀντ' ἀνδρῶν γεγονέναι.*

De duplici oppositione cogitaveris: II. 104, 2 *νοήσας δὲ πρότερον αὐτὸς ἢ ἀκούσας ἄλλων λέγω*, ubi ‚*νοήσας*' et ‚*ἀκούσας*', ‚*αὐτός*' et ‚*ἄλλων*' sibi opposita esse facile est ad cognoscendum. Sim. VII, 50, 6 *κρέσσον δὲ πάντα θαρσέοντα ἥμισυ τῶν δεινῶν πάσχειν μᾶλλον ἢ πᾶν χρῆμα προδειμαί-*

νοντα μηδαμὰ μηδὲν παθεῖν. IX, 17, 19 *κρέσσον γὰρ ποιεῦντάς τε καὶ ἀμυνομένους τελευτῆσαι τὸν αἰῶνα ἤ περ παρέχοντας διαφθαρῆναι αἰσχίστῳ μόρῳ.*

Adverbium *ἐνθαῦτα* denique per *ἤ* opponitur adverbialem sensum exhibenti *κατ᾽ ὁδόν*: VIII, 117, 6 *ἐνθαῦτα δὲ κατεχόμενοι σιτία τε πλέω ἢ κατ᾽ ὁδὸν ἐλάγχανον.*

---

b) *ἤ* cum numerali aliquo nomine comparativo adiunctum.

Tria tantum huius dicendi rationis exempla nobis occurrunt in Herodoti libris, cum apud Thucydidem iste usus multo frequentior magisque varius sit:

II, 140, 8 *ἀλλὰ ἔτεα ἐπὶ πλέω ἢ ἑπτακόσια οὐκ οἷοί τε ἦσαν αὐτὴν* (sc. *νῆσον*) *ἀνευρεῖν.* VII, 103, 18 *ἐπεί τοι πλεῦνες περὶ ἕνα ἕκαστον γινόμεθα ἢ χίλιοι, ἐόντων ἐκείνων πέντε χιλιάδων.* —

VI, 112, 3 *ἦσαν δὲ στάδιοι οὐκ ἐλάσσονες τὸ μεταίχμιον αὐτῶν ἢ ὀκτώ.*

Atque constat, prioribus duobus numeralibus per *ἢ* comparativo adiunctis significari maiorem hominum vel rerum numerum, non eum qui exstat, tertio autem eum ipsum qui legitur numerum inventum esse.

Nunc progrediamur ad eos locos, quibus comparatum membrum enuntiato quodam explicatur.

Ac primum disseramus de

c) *ἤ* cum enuntiato relativo.

Simplicissimam sequuntur rationem loci ei, quibus pronomina relativa cum *ἤ* coniuncta sunt:

VII, 38, 6 *Ξέρξης δὲ πᾶν μᾶλλον δοκέων μιν χρηΐσειν ἢ τὸ ἐδεήθη.* 152, 5 *οὐδέ τινα γνώμην περὶ αὐτῶν ἀποφαίνομαι ἄλλην γε ἢ τήν περ αὐτοὶ Ἀργεῖοι λέγουσι.* VIII, 35, 10 *πάντα δ᾽ ἠπίστατο τὰ ἐν τῷ ἱρῷ ὅσα λόγου ἦν ἄξια Ξέρξης . . ἄμεινον ἢ τὰ ἐν τοῖσι οἰκίοισι ἔλιπε.*

Omissum esse videtur pron. relat. his duobus locis: VI, 9, 19 *οὐδὲ βιαιότερον ἕξουσι οὐδὲν ἢ πρότερον εἶχον.* VII, 212, 11 *ὡς δὲ οὐδὲν εὕρισκον ἀλλοιότερον οἱ Πέρσαι ἢ τῇ προτε-*

ῥαίη ἐνώρεον, ἀπήλαυνον. Huc quadrat quoque locus II, 111, 19 de quo v. p. 46.

Sub eundem hunc ordinem referendi sunt loci, qui *ὅσος* cum *ἤ* coniunctum exhibent:

VII, 23, 16 *ὤρυσσον τὸ μὲν ἄνω στόμα τῆς διώρυχος ποιεῦντες διπλήσιον ἢ ὅσον ἔδεε αὐτὴν τὴν διώρυχα γενέσθαι.* Adde tres locos II. 77, 21. VI, 5, 15. — I, 130, 5 de quibus v. p. 46. — De omisso pronomine *ὅσος* cogitandum est VIII, 8 *οὐ σύ γε ἡμέας ἀπολείψεις, ἐπεί τοι ἐγὼ μέζω δῶρα δώσω ἢ βασιλεὺς ἄν τοι Μήδων πέμψειε ἀπολιπόντι τοὺς συμμάχους.* 42, 5 *συνελέχθησάν τι δὴ πολλῷ πλεῦνες νέες ἢ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἐναυμάχεον.* 66, 5 *οὐκ ἐλάσσονες ἐόντες ἀριθμὸν ἐσέβαλον ἐς τὰς Ἀθήνας ... ἢ ἐπί τε Σηπιάδα ἀπίκοντο καὶ ἐς Θερμοπύλας.*

Aliquoties denique Herodotus in eiusmodi enuntiatis comparatum membrum per *ἢ ὡς* = als wie = adiungit, quae constructio ab Atticis abhorrere videtur.[16])

I, 22, 11 *ἤκουε τοῦ κήρυκος νοστήσαντος ἐκ τῆς Μιλήτου τοὺς ἐναντίους λόγους ἢ ὡς αὐτὸς κατεδόκεε.* VI, 107, 13 *καί οἱ ταῦτα διέποντι ἐπῆλθε πταρεῖν τε καὶ βῆξαι μεζόνως ἢ ὡς ἐώθεε.* — Duobus locis pro ipso comparativo locutio exstat ea, cui vis comparativa inest: I, 79, 9 *ὥς οἱ παρὰ δόξαν ἔσχε τὰ πρήγματα ἢ ὡς αὐτὸς κατεδόκεε.* VIII, 4, 3 *ἐπεὶ αὐτοῖσι παρὰ δόξαν τὰ πρήγματα τῶν βαρβάρων ἀπέβαινε ἢ ὡς αὐτοὶ κατεδόκεον.* Facile enim hic pro ‚*παρὰ δόξαν*' ‚*μέζω*' vel tale quid substituas.

Restat ut locos afferamus eos, qui *ἢ* cum verbo finito coniunctum exhibent, ita quidem, ut *ὡς* omissum esse censeas. Sex huius generis exempla invenimus, quorum quatuor impf. *ἦν* praebent: I, 97, 7 *ἐούσης ὦν ἁρπαγῆς καὶ ἀνομίης ἔτι πολλῷ μᾶλλον ἀνὰ τὰς κώμας ἢ πρότερον ἦν.* VI, 126, 3 *ὥστε πολλῷ ὀνομαστοτέρην γενέσθαι* (sc. *τὴν τῶν Ἀλκμεωνίδων οἰκίην*) *ἐν τοῖσι Ἕλλησι ἢ πρότερον ἦν.* VII, 101, 17 *φὰς οὐδέν οἱ ἀηδέστερον ἔσεσθαι ἢ πρότερον ἦν.* — VII, 7, 5 *καὶ Αἴγυπτον πᾶσαν πολλὸν δουλοτέρην ποιήσας ἢ ἐπὶ Δαρείου ἦν.*

---

[16]) cf. Kühner gr. gr. § 543, A. 5. Krüger Di. 69, 31, 2.

His accedunt I, 109, 7 *οὐδ' εἰ παραφρονήσει τε καὶ μανέεται κάκιον ἢ νῦν μαίνεται.* VII, 13, 10 *ὥστε ἀεικέστερα ἀπορρῖψαι ἔπεα ἐς ἄνδρα πρεσβύτερον ἢ χρεόν.*[17])

---

d) *ἤ* cum adverbio vel enuntiato temporali.

Hoc dicendi genus referendum esse ad subiectum aliquod ita sibi ipsi comparatum, ut mutatis temporibus statum eius mutatum esse dicatur, recte Pribischius monuit (p. 42).

1. adverbia temporalia cum *ἤ* coniuncta.

α) ἢ πρότερον: V, 120, 5 *καὶ ἐπιοῦσί τε τοῖσι Πέρσῃσι συμβάλλουσι καὶ μαχεσάμενοι ἐπὶ πλεῦν ἢ πρ. ἑσσώθησαν*[18]). VII, 1, 8 *καὶ αὐτίκα μὲν ἐπηγγέλλετο πέμπων ἀγγέλους κατὰ πόλις ἑτοιμάζειν στρατιήν, πολλῷ πλέω ἐπιτάσσων ἑκάστοισι ἢ πρότερον παρέχειν*[19]).

β) ἢ πρὸ τοῦ: V, 55, 6 *μετὰ ταῦτα ἐτυραννεύοντο Ἀθηναῖοι ἐπ' ἔτεα τέσσερα οὐδὲν ἧσσον ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἢ πρὸ τοῦ.* 89, 1 *Ἀργείων μέν νυν καὶ Αἰγινητέων αἱ γυναῖκες ἐκ τόσου κατ' ἔριν τὴν Ἀθηναίων περόνας ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἐφόρεον μέζονας ἢ πρὸ τοῦ.*

γ) ἢ νῦν: V, 92, α, 14 *εἰ δὲ αὐτοῦ ἔμπειροι ἔατε κατά περ ἡμεῖς, εἴχετε ἂν περὶ αὐτοῦ γνώμας ἀμείνονας συμβαλέσθαι ἤ περ νῦν.* VII, 129, 22 *ῥέειν τε οὐδὲν ἧσσον ἢ νῦν.*

δ) κατ' ἀρχάς: VII, 223, 8 *καὶ οἱ ἀμφὶ Λεωνίδεα Ἕλληνες . . . ἤδη πολλῷ μᾶλλον ἢ κατ' ἀρχὰς ἐπεξήισαν ἐς τὸ εὐρύτερον τοῦ αὐχένος.*

2. Unum exemplum exstat, quo enuntiatum temporale cum *ἤ* coniunctum reperitur: *ἢ ὅτε.*

IX, 22, 10 *κότε γὰρ δὴ καὶ παρέξει κάλλιον ἢ ὅτε γε*

---

[17]) codd. ABC praebent ‚*χρεόν*', reliqui deterioris notae ‚*χρεών*'. Editores inter se differunt, cum Schweigh. Baehr. Stein. *χρεόν*, alii *χρεών* exhibeant. Equidem cum illis, qui *χρεόν* scribunt, facio, quod omnibus fere locis, ubi *χρεόν* exstat, ut V, 49. 50. 109. 111. VI, 21. 43. 84. VII, 6. 17. IX, 41. 46 aliis, optimi codd. in hac scriptura conspirant. Cf. etiam Schweigh. lex. Herod. s. v. ‚*χρεών*' et Baehr. adn. a. VII, 13.

[18]) cf. pag. 39.

[19]) Reliqui editores praeter Steinium codicis R auctoritatem secuti ‚*παρεῖχον*' scribunt.

ἀνθρώπων τε πολλῶν ἄρχομεν πάσης τε τῆς Ἀσίης; et quando tandem id fieri commodius poterit quam nunc, cum tot hominibus et universae Asiae imperamus?

---

e) Similiter duobus locis post *ἄλλο* cum negatione coniunctum *ἢ ὅτι* cum ind. verbi finiti positum est:

I, 49, 2 *κατὰ δὴ τὴν Ἀμφιάρεω τοῦ μαντηίου ὑπόκρισιν οὐκ ἔχω εἰπεῖν ὅ τι τοῖσι Λυδοῖσι ἔχρησε ποιήσασι περὶ τὸ ἱρὸν τὰ νομιζόμενα (οὐ γὰρ ὦν οὐδὲ τοῦτο λέγεται), ἄλλο γε ἢ ὅτι καὶ τοῦτον ἐνόμισε, μαντήιον ἀψευδὲς ἐκτῆσθαι* [20]. IX, 8, 10 *οὐδ' ἔχω εἰπεῖν τὸ αἴτιον διότι ἀπικομένου μὲν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ἐς Ἀθήνας σπουδὴν μεγάλην ἐποιήσαντο μὴ μηδίσαι Ἀθηναίους, τότε δὲ ὤρην ἐποιήσαντο οὐδεμίαν, ἄλλο γε ἢ ὅτι ὁ Ἰσθμός σφι ἐτετείχιστο καὶ ἐδόκεον Ἀθηναίων ἔτι δέεσθαι οὐδέν.* — Huc spectant quoque loci ei, ubi post *πλήν* et *χωρίς* exstat *ἢ ὅτι*: IV, 189, 4. — I, 94, 2. IV, 61, 6. 82, 2 (v. infra p. 47).

f) *ἢ ὥστε* cum infinitivo.

Hac dicendi ratione significatur, comparativum maius quid exprimere, quam ut cogitata actio ea, quae in comparato membro contineatur, fieri possit.

Duo exempla apud Herodotum inveniuntur:

III, 14, 40 *ὦ παῖ Κύρου, τὰ μὲν οἰκήια ἦν μέζω κακὰ ἢ ὥστε ἀνακλαίειν* „domestica mala maiora erant, quam ut (quae) fletum exprimerent." VIII, 22, 12 *εἰ δὲ μηδέτερον τούτων οἷόν τε γίνεσθαι, ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης μέζονος κατέζευχθε ἢ ὥστε ἀπίστασθαι.*

---

g) *ἢ κατά* cum accusativo.

Similiter haec verborum constructio usurpatur, ubi quale quid re vera sit alteri rationi comparativo expressae repugnare dicitur. Etiam huius usus duo exempla commemoramus:

---

[20]) Sic omnes fere editores; minus mihi placet, quod Krügerus post *νομιζόμενα* punctum ponit et uncis deletis *ἄλλο γε ἢ ὅτι* ab *οὐδὲ τοῦτο λέγεται* suspensum esse vult, praesertim cum etiam aliis locis ut III, 121. VIII, 128 in. verba illa *οὐ γὰρ ὦν οὐδὲ τοῦτο λέγεται* tamquam per parenthesim dicta et uncis includenda esse videantur. Huc accedit, quod IX, 8, 10 eadem fere constructione *ἄλλο γε ἢ ὅτι* usurpatur.

IV, 95, 9 *τὸν Σάλμοξιν τοῦτον ἐπιστάμενον δίαιτάν τε Ἰάδα καὶ ἤθεα βαθύτερα ἢ κατὰ Θρήικας.* „moribus institutum cultioribus quam qui apud Thraces obtinerent." VIII, 38, 7 *δύο γὰρ ὁπλίτας μέζονας ἢ κατ᾽ ἀνθρώπων φύσιν*[21]) .. *ἕπεσθαί σφι κτείνοντας καὶ διώκοντας.*

---

h) Comparativus comparativo per *ἤ* oppositus.

Hoc comparationis genus eo spectat, ut duarum qualitatum, quae ad unum subiectum referuntur, alterius gradum maiorem quam alterius esse dicatur.[22])

Tres omnino loci inveniuntur: III, 65, 11 *δείσας δὲ μὴ ἀπαιρεθέω τὴν ἀρχὴν πρὸς τοῦ ἀδελφεοῦ, ἐποίησε ταχύτερα ἢ σοφώτερα.* VII, 194, 12 *εὑρὼν δὲ τοῦτο ὁ Δαρεῖος καὶ γνοὺς ὡς ταχύτερα αὐτὸς ἢ σοφώτερα ἐργασμένος εἴη, ἔλυσε.*

Pro comparativo in priore membro positivus exstat a verbo *προτιμᾶν* pendens, in quo vim comparativam eam inesse, ut non temere illum locum ad hunc ordinem referre videamur, unusquisque concedet. II, 37, 6 *τά τε αἰδοῖα περιτάμνονται καθαρειότητος εἵνεκεν, προτιμῶντες καθαροὶ*[23]) *εἶναι ἢ εὐπρεπέστεροι.*

Iam quoniam hanc priorem capitis secundi partem ad finem perduximus, liceat nobis quam brevissime respicientibus ad id, quod tractavimus, cum usu Thucydideo Herodoteum comparare. Ac praeterquam quod iam supra ostendimus, rationem numeralium per *ἤ* comparativo adiunctorum apud Thucydidem et qualitate et quantitate, ut ita dicam, aliquid diversam esse ab nostro, nunc monendum est, apud Herodotum neque exempla, quae *ἤ* cum enuntiato conditionali coniunctum, neque quae *ἢ πρός* c. acc., simile quod *ἢ κατά* c. acc. significans, praebent, inveniri. Contra statuimus Herodoto peculiare esse

---

[21]) Hanc Dietschii, Abichtii, Steinii scripturam optimam esse censeo, cum alii editores aliter iudicaverint. Plura de hac re vide ap. Baehr. in adn. a. h. l.

[22]) cf. Kühner § 543, 5. Krüger Spr. 49, 2, 2. Di. 49, 5.

[23]) Sic codd., quorum lectionem Baehr. et Stein. secuti sunt. Reliqui editores cum Bredovio *καθάριοι* scribunt.

¡llud genus dicendi, ubi ἢ ὅτι cum verbo fin. praecedenti οὐκ ἄλλο (πλήν, χωρίς) adnexum est, atque usum Herodoteum membri comparati per ἤ cum enuntiato relativo effecti aliquid discrepare ab illius. —

Nunc ad alteram partem huius capitis transeamus.

B. De comparativorum cum ἤ coniunctorum diversis rationibus.

Cum supervacaneum videatur esse hic omnes comparativos enumerare, qui singulis locis inveniuntur, de iis tantum pauca disseramus, qui quamvis proprie comparativi nominari non possint, tamen similem comparativi vim et naturam exhibent.

1.

α) Ac primum tractemus eos locos, ubi ἄλλος, ἄλλο; ἄλλοθι — ἤ legimus.

Atque haec dicendi ratio, quae nunquam nisi cum negatione coniuncta usurpatur, sic fere intelligenda est, ut de una tantum re vel persona compluribus aliis cogitatis opposita agi posse dicatur.

Iam exempla ipsa commemoremus. ἄλλος ἤ cum negat.: III, 37, 10 ἐσῆλθε δὲ καὶ ἐς τῶν Καβείρων τὸ ἱρόν, ἐς τὸ οὐ θεμιτόν ἐστι ἐσιέναι ἄλλον γε ἢ τὸν ἱρέα. 38, 8 οὔκων οἰκός ἐστι ἄλλον γε ἢ μαινόμενον ἄνδρα γέλωτα τὰ τοιαῦτα τίθεσθαι. VII, 10, ε, 8 οὐ γὰρ ἐᾷ φρονέειν μέγα ὁ θεὸς ἄλλον ἢ ἑωυτόν. IX, 45, 5 ἀπόρρητα ποιεύμενος πρὸς μηδένα λέγειν ὑμέας ἄλλον ἢ Παυσανίην.

ἄλλο ἤ eadem ratione usurpat Herod.: IV, 131, 7 ὁ δὲ οὐδὲν ἔφη οἱ ἐπεστάλθαι ἄλλο ἢ δόντα τὴν ταχίστην ἀπαλλάσσεσθαι. VI, 86, δ, 7 οὕτω ἀγαθὸν μηδὲ διανοέεσθαι περὶ παρακαταθήκης ἄλλο γε ἢ ἀπαιτεόντων ἀποδιδόναι.[24]) — Dativus casus exstat: III, 107, 11 οὐδενὶ δὲ ἄλλῳ ἀπελαύνονται ἀπὸ τῶν δενδρέων ἢ τῆς στύρακος τῷ καπνῷ.

[24]) Paulo aliter dictum est οὐδὲν ἄλλο ἤ: VII, 168, 7 ἢν γὰρ σφαλῇ, σφεῖς γε οὐδὲν ἄλλο ἢ δουλεύσουσι τῇ πρώτῃ τῶν ἡμερέων; ubi „ποιήσουσι“ vel tale quid subaudiendum videtur. Cf. Krüger Spr. 62, 3, 7. — Similiter duobus locis apud Herod. usurpatur formula ἄλλο τι ἤ: I, 109, 14 εἰ δ' ἐθελήσει τούτου τελευτήσαντος ἐς τὴν θυγατέρα ταύτην ἀναβῆναι ἡ τυραννίς, τῆς νῦν τὸν υἱὸν κτείνει δι' ἐμεῦ,

Huc quoque spectat ille locus, quo legimus *τί . . ἄλλο ἤ;* negativum sensum exhibens: I, 27, 15 *νησιώτας δὲ τί δοκέεις εὔχεσθαι ἄλλο ἢ . . λαβεῖν ἀρώμενοι Λυδοὺς ἐν θαλάσσῃ;* Nemo enim est, qui dubitet, quin idem valeat *τί ἄλλο ἤ;* atque *οὐδὲν ἄλλο ἤ*.

ἄλλοθι ἤ denique invenimus his locis: III, 73, 10 *νῦν ὦν τίθεμαι ψῆφον πείθεσθαι Δαρείῳ καὶ μὴ διαλύεσθαι ἐκ τοῦ συλλόγου τούτου ἄλλοθι ἰόντας*[25]) *ἢ ἐπὶ τὸν Μάγον ἰθέως.* V, 82, 12 *λέγεται δὲ καὶ ὡς ἐλαῖαι ἦσαν ἄλλοθι γῆς οὐδαμοῦ κατὰ χρόνον κεῖνον ἢ ἐν Ἀθήνῃσι.*

De *ἄλλο γε ἢ ὅτι*: I, 49. IX, 8 et VII, 152 (*ἄλλην ἢ τήν περ . .*) vide supra p. 32 et 29.

β) Magis ad comparativorum rationem accedit *ἀλλοῖος*, quod item cum *ἤ* coniunctum apud Herodotum invenitur. Duo exempla exstant, quorum in altero positivus in altero comp. *ἀλλοιότερος* exhibetur:

II, 35, 6 *Αἰγύπτιοι ἅμα τῷ οὐρανῷ τῷ κατὰ σφέας ἐόντι ἑτεροίῳ καὶ τῷ ποταμῷ φύσιν ἀλλοίην παρεχομένῳ ἢ οἱ ἄλλοι ποταμοί.* De altero loco: VII, 212 v. p. 29 et 30.

γ) Addo his duos locos, quibus *τὰ ἔμπαλιν ἤ* adv. legitur:

I, 207, 13 *ἤδη ὦν ἔχω γνώμην περὶ τοῦ προκειμένου πρήγματος τὰ ἔμπαλιν ἢ οὗτοι.* IX, 56, 7 *Ἀθηναῖοι δὲ ταχθέντες ἤισαν τὰ ἔμπαλιν ἢ Λακεδαιμόνιοι.*

De locis *πολλαπλήσιος, διπλήσιος — ἤ* exhibentibus: IV, 50. VI, 57. VIII, 143 v. p. 27.

2.

Reliquos locos, in quibus vel verbum aliquod vel adverbialis

ἄλλο τι ἢ λείπεται τὸ ἐνθεῦτεν ἐμοὶ κινδύνων ὁ μέγιστος; II, 14, 6 *εἴ σφι θέλοι . . . ἡ χώρη ἡ ἔνερθε Μέμφιος . . . κατὰ λόγον τοῦ παροιχομένου χρόνου ἐς ὕψος αὐξάνεσθαι, ἄλλο τι ἢ οἱ ταύτῃ οἰκέοντες Αἰγυπτίων πεινήσουσι, εἰ . . .; — ἄλλο τι ἤ*, quod per ellipsin positum est, his locis idem fere ac „nonne“ valet. Cf. Krüger l. c. Kühner § 587, 18.

[25]) Sic omnes fere codd., uno excepto R, qui *ἀλλ' ἰόντας ἐπί* praebet, sensu cassum. — Pro *ἄλλοθι* Abichtius *ἄλλῃ* scribi vult, quam emendationem vix necessariam esse puto: cf. Stein. ad II, 119, 12.

notio pro comparativo cum ἤ coniuncta ponuntur, hic tantum nominare sufficiet, cum iam hic illic tractati sint.

Atque verbum προτιμᾶν sic usurpatum exstat: II, 37, 6 (cf. p. 33). — παρὰ δόξαν — ἢ ὡς: I, 79, 9; VIII, 4, 3 (v. p. 30).

Similiter post βούλομαι[26]) Herodotus ἤ ponit: III, 40, 8 καί κως βούλομαι καὶ αὐτὸς καὶ τῶν ἂν κήδωμαι τὸ μέν τι εὐτυχέειν τῶν πρηγμάτων τὸ δὲ προσπταίειν, καὶ οὕτω διαφέρειν τὸν αἰῶνα ἐναλλὰξ πρήσσων ἢ εὐτυχέειν τὰ πάντα, cum reliquis locis, ut III, 160, 6. IV, 137. 143, 10 aliis (v. paula infra), semper etiam μᾶλλον cum verbo βούλεσθαι coniunctum sit.[27])

A positivo δίκαιος denique ἤ pendet: IX, 26, 37 οὕτω ὦν δίκαιον ἡμέας ἔχειν τὸ ἕτερον κέρας ἤ περ Ἀθηναίους.

3.

Nunc veniamus ad recensendos comparativos eos, qui certis formulis continentur.

Hae formulae apud Herodotum exstant: μᾶλλον ἤ; πλέον τι ἤ; ἐπὶ πλεῦν ἤ; οὐδὲν ἧσσον ἤ. — πρότερον ἤ; πρὶν ἤ; οὐ (μή) πρότερον ἤ; οὐ (μή) πρὶν ἤ; οὐ (μή) πρότερον — πρίν; οὐ (μή) πρότερον — πρὶν ἤ; μὴ πρὶν — πρὶν ἤ. — οὐδὲ μᾶλλον — ἢ καί; οὐδὲν μᾶλλον — ἢ οὐ (καί). — ἔξω ἤ, πάρεξ ἤ, πλὴν ἤ, χωρὶς ἤ; πλὴν ἢ ὅτι, χωρὶς ἢ ὅτι.

Primum igitur disseramus de

a) μᾶλλον ἤ.

Duas maxime in partes loci ei, quibus haec formula invenitur, secernendi videntur, quarum altera continet exempla ea, quae μᾶλλον ἤ significans ‚potius quam' (vielmehr, lieber — als) praebent, altera ea, ubi μᾶλλον ἤ valet ‚magis quam' (mehr — als). Atque in utraque parte eundem fere exemplorum numerum apud Herodotum invenimus, cum apud Thucydidem (apud quem omnino hic usus frequentior est) loci ei, quibus μᾶλλον ἤ ‚potius quam' significat, multo plures sint.

---

[26]) cf. Stein. ad h. l. Kühner § 542, A. 2.

[27]) De III, 124, 11 v. quae a Steinio et Abichtio in adn. a. h. l. proferuntur.

Nunc utriusque generis exempla afferamus.

α) μᾶλλον ἤ — potius quam.

Ratio huius significationis eo spectat, ut nihil aliud fere exprimatur illa, quam si fortius dicas: hoc fit, non vero illud. Quam ob rem *μᾶλλον* hic vim suam genuinam quam maxime deponit eique quam excipit notioni tribuit, idque eo magis, quo vehementius illa proferenda est (cf. Preib. p. 46).

Atque plerisque in locis *μᾶλλον* postpositum est notioni ei, cui alterum comparationis membrum per *ἤ* opponitur, ita quidem, ut aut *μᾶλλον* ipsam istam notionem sequatur aut aliae voces interponantur. Fere omnibus autem locis, uno excepto (VII, 38, 6) artissime coniunctum est cum sequente particula *ἤ*.

Bis denique *μᾶλλον*, cum verbis *βούλεσθαι* et *ἐλέσθαι* in unam quasi notionem coalescens, initio enuntiati invenitur. —

Consideremus igitur primum eos locos, ubi *μᾶλλον* continuo notionem prioris comparati membri excipit.

Atque singulae ab utraque comparata parte notiones sibi respondent: I, 206, 8 *οὔκων ἐθελήσεις ὑποθήκῃσι τῇσιδε χρᾶσθαι, ἀλλὰ πάντως*[28]) *μᾶλλον ἢ δι᾽ ἡσυχίας εἶναι.* IV, 137, 10 *βουλήσεσθαι γὰρ ἑκάστην τῶν πολίων δημοκρατέεσθαι μᾶλλον ἢ τυραννεύεσθαι.* 162, 13 *ὁ δὲ Εὐέλθων πᾶν μᾶλλον ἢ στρατιήν οἱ ἐδίδου.* VII, 9, β, 9 *τοὺς χρῆν, ἐόντας ὁμογλώσσους, κήρυξί τε διαχρεομένους καὶ ἀγγέλοισι καταλαμβάνειν τὰς διαφορὰς καὶ παντὶ μᾶλλον ἤ μάχῃσι.* 38, 6 *Ξέρξης δὲ πᾶν μᾶλλον δοκέων μιν χρηΐσειν ἢ τὸ ἐδεήθη.*

Interpositae sunt una vel plures voces: V, 118, 15 *αὕτη μέν νυν οὐκ ἐνίκα ἡ γνώμη, ἀλλὰ τοῖσι Πέρσῃσι κατὰ νώτου γίνεσθαι τὸν Μαίανδρον μᾶλλον ἢ σφίσι.* VII, 46, 12 *οὐδεὶς οὕτω ἄνθρωπος ἐὼν εὐδαίμων πέφυκε, τῷ οὐ παραστήσεται πολλάκις καὶ οὐκὶ ἅπαξ τεθνάναι βούλεσθαι μᾶλλον ἢ ζώειν.* 220, 25 *Λεωνίδεα … ἀποπέμψαι τοὺς συμμάχους μᾶλλον ἤ γνώμῃ διενειχθέντας οὕτω ἀκόσμως οἴχε-*

[28]) Quamquam monente Schweighäusero reliqui editores pro ‚*πάντως*' ‚*πάντα*' in textum receperunt, tamen equidem Steinium secutus codicum optimorum lectionem retinendam censeo, praesertim cum adv. *πάντως* optime sequenti ‚*δι᾽ ἡσυχίας*' respondeat.

σθαι τοὺς οἰχομένους. VIII, 144, 12 τοῖσι ἡμέας ἀναγκαίως ἔχει τιμωρέειν ἐς τὰ μέγιστα μᾶλλον ἤ περ ὁμολογέειν τῷ ταῦτα ἐργασμένῳ.

Plures notiones in utraque comparationis parte sibi oppositae sunt: III, 160, 6 πολλάκις δὲ Δαρεῖον λέγεται γνώμην τήνδε ἀποδέξασθαι, ὡς βούλοιτο ἂν Ζώπυρον εἶναι ἀπαθέα τῆς ἀεικείης μᾶλλον ἢ Βαβυλῶνάς οἱ εἴκοσι πρὸς τῇ ἐούσῃ προσγενέσθαι. IV, 143, 10 Δαρεῖος δὲ εἶπε Μεγαβάζους ἄν οἱ τοσούτους ἀριθμὸν γενέσθαι βούλεσθαι μᾶλλον ἢ τὴν Ἑλλάδα ὑπήκοον. IX, 122, 20 ἄρχειν τε εἵλοντο λυπρὴν οἰκέοντες μᾶλλον ἢ πεδιάδα σπείροντες ἄλλοισι δουλεύειν.

Unus exstat locus, ubi uni notioni in posteriore comparationis parte duplex in priore respondere videtur: III, 53, 13 ὦ παῖ, βούλεαι τήν τε τυραννίδα ἐς ἄλλους πεσεῖν καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς διαφορηθέντα μᾶλλον ἢ αὐτός σφεα ἀπελθὼν ἔχειν.

Duobus denique locis praecedit μᾶλλον notionem eam, ad quam spectat:

VII, 149, 18 ἀλλ' ἑλέσθαι μᾶλλον ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἄρχεσθαι ἤ τι ὑπεῖξαι Λακεδαιμονίοισι. VIII, 75, 12 τυγχάνει γὰρ φρονέων τὰ βασιλέος καὶ βουλόμενος μᾶλλον τὰ ὑμέτερα κατύπερθε γίνεσθαι ἢ τὰ τῶν Ἑλλήνων πρήγματα.

β) μᾶλλον ἤ — magis quam.

Quam quidem formulam, quae semper cum verbali notione ea, quae ad utrumque comparationis membrum refertur, coniungenda est, incertiorem quandam oppositionem efficere, ex iis quae sequuntur exemplis facile elucet.

Duplex oppositio efficitur: II, 104, 4 καὶ μᾶλλον οἱ Κόλχοι ἐμεμνέατο τῶν Αἰγυπτίων ἢ οἱ Αἰγύπτιοι τῶν Κόλχων. Hic locus quoque unus μᾶλλον ineunte enuntiato positum exhibet. — III, 39, 15 τῷ γὰρ φίλῳ ἔφη χαριεῖσθαι μᾶλλον ἀποδιδοὺς τὰ ἔλαβε ἢ ἀρχὴν μηδὲ λαβών. VII, 104 20 ἔπεστι γάρ σφι δεσπότης νόμος, τὸν ὑποδειμαίνουσι πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἢ οἱ σοί σε.

Simpliciorem rationem servant ceteri loci: I, 24, 6 πιστεύοντα δὲ οὐδαμοῖσι μᾶλλον ἢ Κορινθίοισι. 97, 7 ἐούσης ὦν ἁρπαγῆς καὶ ἀνομίης ἔτι πολλῷ μᾶλλον ἀνὰ τὰς κώμας ἢ πρότερον ἦν. II, 43, 18 ὥστε τούτων ἂν καὶ μᾶλλον τῶν

θεῶν τὰ οὐνόματα ἐξεπιστέατο Αἰγύπτιοι ἢ τοῦ Ἡρακλέος. III, 104, 8 τοῦτον δὲ τὸν χρόνον καίει πολλῷ μᾶλλον ἢ τῇ μεσαμβρίῃ τὴν Ἑλλάδα. V, 55, 8 μετὰ ταῦτα ἐτυραννεύοντο Ἀθηναῖοι ἐπ' ἔτεα τέσσερα οὐδὲν ἧσσον ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἢ πρὸ τοῦ. VI, 123, 7 καὶ οὕτω τὰς Ἀθήνας οὗτοι ἦσαν οἱ ἐλευθερώσαντες πολλῷ μᾶλλον ἤ περ Ἁρμόδιός τε καὶ Ἀριστογείτων. 125, 21 παντὶ δέ τεῳ οἰκῶν μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ. VII, 223, 8 καὶ οἱ ἀμφὶ Λεωνίδεα Ἕλληνες . . . ἤδη πολλῷ μᾶλλον ἢ κατ' ἀρχὰς ἐπεξήισαν ἐς τὸ εὐρύτερον τοῦ αὐχένος. VIII, 120, 8 τὰ δὲ Ἄβδηρα ἵδρυται πρὸς τοῦ Ἑλλησπόντου μᾶλλον ἢ τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Ἠιόνος[29]). IX, 27, 8 ἀναγκαίως ἡμῖν ἔχει δηλῶσαι πρὸς ὑμέας ὅθεν ἡμῖν πατρώιόν ἐστι ἐοῦσι χρηστοῖσι αἰεὶ πρώτοισι εἶναι μᾶλλον[30]) ἢ Ἀρκάσι. 79, 8 τὰ πρέπει μᾶλλον βαρβάροισι ποιέειν ἤ περ Ἕλλησι.

---

b) Aliarum formularum, quae multae multis locis apud Thucydidem exstant: πλέον ἤ, πλέον τι ἤ, ἐπὶ πλέον ἤ, τὸ πλέον ἤ, τὰ πλείω ἤ; οὐ (μὴ) — μᾶλλον ἤ, οὐ (μὴ) — τὸ πλεῖον (πλέον) ἤ: οὐδὲν μᾶλλον ἤ, οὐχ ἧσσον ἤ (v. Preib. p. 46), in Herodoti libris duae tantum inveniuntur, quarum πλέον τι ἤ duobus, ἐπὶ πλεῦν ἤ uno loco usurpantur.

α) Atque πλέον τι ἤ „aliquid magis quam" (noch etwas [recht viel] mehr) legimus: I, 155, 8 ὡς δὲ καὶ ἐγὼ Λυδῶν τὸν μὲν πλέον τι ἢ πατέρα ἐόντα σὲ λαβὼν ἄγω. II, 90, 8 ἀλλά μιν οἱ ἱρέες αὐτοὶ οἱ τοῦ Νείλου ἅτε πλέον τι ἢ ἀνθρώπου νεκρὸν χειραπτάζοντες θάπτουσι.

β) Similem vim exhibet formula ἐπὶ πλεῦν ἤ: V, 120, 6 καὶ ἐπιοῦσί τε τοῖσι Πέρσῃσι συμβάλλουσι, καὶ μαχεσάμενοι ἐπὶ πλεῦν ἢ πρότερον ἑσσώθησαν. Hic ἐπὶ πλεῦν potius ad ἑσσώθησαν referendum videtur esse (cf. Krüger et Abicht. a. h. l.).

---

c) Praeterea duo exempla proferenda sunt, quibus formula οὐδὲν ἧσσον ἤ exstat, quae abhorret a Thucydidis genere dicendi.

---

[29]) ἢ τοῦ Στρ. κ. τῆς Ἠ. positum est pro ἢ ὁ Σ. κ. ἡ. — cf. Stein. et Abicht. a. h. l. Unus tantum cod. R. ‚ἤ' omittit.

[30]) Miror quod Schweigh. et Baehrius μᾶλλον hoc loco omittunt, cum omnes codd. hunc comparativum exhibeant.

Ratio autem huius significationis ea est, ut contrarium quasi atque formula ‚*οὐδὲν μᾶλλον ἤ* = non magis quam (ebensowenig als)' valeat, ita quidem, ut *οὐδὲν ἧσσον ἤ* utrique comparationis membro aequalem affirmativam vim tribuat: ‚non minus quam' germanice „nicht weniger als = eben so sehr als".

VII, 129, 22 *τὸ δὲ παλαιὸν λέγεται, οὐκ ἐόντος κω τοῦ αὐλῶνος καὶ διεκρόου τούτου, τοὺς ποταμοὺς τούτους, καὶ πρὸς τοῖσι ποταμοῖσι τούτοισι τὴν Βοιβηίδα λίμνην, οὔτε οὐνομάζεσθαι κατά περ νῦν, ῥέειν τε οὐδὲν ἧσσον ἢ νῦν.*

Altero loco *οὐδὲν ἧσσον* una cum *μᾶλλον* alterum comparatum membrum per *ἤ* recipit: V, 55, 7 (v. p. 39).

d) Sequitur ut de formulis eis disseramus, quas saepissime Herodotus adhibet, de *πρότερον ἤ, πρὶν ἤ* sim.[31])

α) Ac *πρότερον ἤ* cum infinitivo coniunctum (antequam, priusquam = ehe, bevor) eo spectat, ut nihil aliud nisi qualis temporis ratio inter duas actiones intercedat significet[32]).

Exempla haec apud Herodotum invenimus: I, 72, 2 *ἦσαν δὲ οἱ Σύριοι οὗτοι τὸ μὲν πρότερον ἢ Πέρσας ἄρξαι Μήδων κατήκοοι, τότε δὲ Κύρου.* II, 11, 19 *κοῦ γε δὴ ἐν τῷ προαναισιμωμένῳ χρόνῳ πρ. ἢ ἐμὲ γενέσθαι οὐκ ἂν χωσθείη κόλπος καὶ πολλῷ μέζων ἔτι τούτου.* V, 118, 1 *καί κως ταῦτα τοῖσι Καρσὶ ἐξαγγέλθη πρ. ἤ*[33]) *τὸν Δαυρίσην ἀπικέσθαι.* VII, 2, 5 *ἦσαν γὰρ Δαρείῳ καὶ πρ. ἢ βασιλεῦσαι γεγονότες τρεῖς παῖδες.* 150, 2 *ὡς Ξέρξης ἔπεμψε κήρυκα ἐς Ἄργος πρ. ἤ περ ὁρμῆσαι στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.* IX, 16, 33 *ὡς αὐτὸς αὐτίκα λέγοι ταῦτα πρὸς ἀνθρώπους πρ. ἢ γενέσθαι ἐν Πλαταιῇσι τὴν μάχην.*

Duobus locis *πρότερον* non arte cum *ἤ* coniunctum est: VI, 91, 6 *ἀλλ' ἔφθησαν ἐκπεσόντες πρ. ἐκ τῆς νήσου ἤ σφι*

---

[31]) *ὕστερον ἤ, οὐ (μή) ὕστερον ἤ* apud Herodotum usu non veniunt.

[32]) cf. Kühner gr. gr. § 568, d.

[33]) Codex R exhibet *πρότερον πρὶν ἤ* c. inf., quod etiam Schweigh. Baehr. Abicht. in textum receperunt. Mihi magis placet reliquorum codicum scriptura, praesertim cum omnibus locis eis, ubi *πρότερον — πρὶν ἤ* exstat (VI, 45. VII, 8. VIII, 8. IX, 93) et negatio *οὐ, μή* cum *πρότερον* coniuncta sit et semper post *πρὶν ἤ* ind. vel coni., nusquam inf. reperiatur.

ἵλεον γενέσθαι τὴν θεόν. VII, 228, 1 Θαφθεῖσι δέ σφι αὐτοῦ ταύτῃ τῇ περ ἔπεσον, καὶ τοῖσι πρ. τελευτήσασι ἢ[34]) ὑπὸ Λεωνίδεω ἀποπεμφθέντας οἴχεσθαι . . . ἐπιγέγραπται.

Exemplum plane solitarium huc referendum est, ubi πρότερος non adverbialiter usurpatum sed eodem quo subiectum casu positum exstat:

II, 41, 17 καὶ ταῦτα καὶ πέντε γενεῇσι ἀνδρῶν πρότερά ἐστι ἢ τὸν Ἀμφιτρύωνος Ἡρακλέα ἐν τῇ Ἑλλάδι γενέσθαι[35]).

β) Similiter atque πρότερον ἤ Herodotus exhibet, idque saepius, πρὶν ἤ cum inf., quae locutio ab Atticorum ratione prorsus abhorrere videtur.

Sex et viginti eiusmodi exempla invenimus: I, 79, 5 βουλευόμενος εὕρισκε πρῆγμά οἱ εἶναι ἐλαύνειν ὡς δύναιτο τάχιστα ἐπὶ τὰς Σάρδις, πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἁλισθῆναι τῶν Λυδῶν τὴν δύναμιν. 92, 13 ὅς οἱ πρὶν ἢ βασιλεῦσαι ἀντιστασιώτης κατεστήκεε. 170, 12 αὕτη μὲν Βίαντος τοῦ Πριηνέος γνώμη ἐπὶ διεφθαρμένοισι Ἴωσι γενομένη, χρηστὴ δὲ καὶ πρὶν ἢ διαφθαρῆναι Ἰωνίην Θάλεω ἀνδρὸς Μιλησίου ἐγένετο. IV, 1, 10 οὗτοι γὰρ πρὶν ἢ Σκύθας ἀπικέσθαι ἦρχον τῆς Ἀσίης. 125, 14 Ἀγαθύρσοι δὲ . . πρὶν ἤ σφι ἐμβαλεῖν τοὺς Σκύθας . . . ἀπηγόρευον. 134, 21 νῦν ὦν μοι δοκέει . . ἀπαλλάσσεσθαι πρὶν ἢ καὶ ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἰθῦσαι Σκύθας λύσοντας τὴν γέφυραν, ἤ καί τι Ἴωσι δόξαι τὸ ἡμέας οἷόν τε ἔσται ἐξεργάσασθαι. 147, 20 οὗτοι ἐνέμοντο τὴν Καλλίστην καλεομένην ἐπὶ γενεὰς πρὶν ἢ Θήραν ἐλθεῖν ἐκ Λακεδαίμονος, ὀκτὼ ἀνδρῶν. 180, 15 ὁτέοισι δὲ τὸ πάλαι ἐκόσμεον τὰς παρθένους πρὶν ἤ σφι Ἕλληνας παροικισθῆναι, οὐκ ἔχω εἰπεῖν. V, 65, 24 ὅσα δὲ ἐλευθερωθέντες ἔρξαν ἢ ἔπαθον ἀξιόχρεα ἀπηγήσιος, πρὶν ἢ Ἰωνίην τε ἀποστῆναι ἀπὸ Δαρείου καὶ Ἀρισταγόρεα . . . χρήσαι. 72, 17 ἡ δὲ ἱρείη ἐξαναστᾶσα ἐκ τοῦ θρόνου πρὶν ἢ τὰς θύρας αὐτὸν ἀμεῖψαι, εἶπε. VI, 22, 4 ἐδόκεε δὲ μετὰ τὴν ναυμαχίην αὐτίκα βουλευομένοισι, πρὶν ἤ σφι ἐς τὴν χώρην ἀπικέσθαι τὸν τύραννον Αἰάκεον, ἐς ἀποικίην ἐκπλέειν. 116, 3

---

[34]) Schaeferus, quem Abichtius sequitur, hic voculam ‚τούς' post ἤ inseri vult.

[35]) cf. Kühner § 568, A. 7.

καὶ ἔφθησάν τε ἀπικόμενοι πρὶν ἢ τοὺς βαρβάρους ἥκειν. VII, 3, 13 ἦν οἱ μὲν προγεγονότες ἔωσι πρὶν ἢ τὸν πατέρα σφέων βασιλεῦσαι. 94, 3 καὶ πρὶν ἢ Δαναόν τε καὶ Ξοῦθον ἀπικέσθαι ἐς Πελοπόννησον . . . ἐκαλέοντο Πελασγοὶ Αἰγιαλέες. 226, 3 τὸν τόδε φασὶ εἰπεῖν τὸ ἔπος πρὶν ἢ συμμῖξαί σφεας τοῖσι Μήδοισι. VIII, 3, 1 ἐγίνετο γὰρ κατ᾽ ἀρχὰς λόγος, πρὶν ἢ καὶ ἐς Σικελίην πέμπειν ἐπὶ συμμαχίην. 59, 2 πρὶν ἢ τὸν Εὐρυβιάδεα προθεῖναι τὸν λόγον . . . πολλὸς ἦν ὁ Θεμιστοκλέης ἐν τοῖσι λόγοισι οἷα κάρτα δεόμενος. IX, 13, 8 πρὶν ἢ τοὺς μετὰ Πανσανίεω ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἐμβαλεῖν, ὑπεξεχώρεε. 68, 3 εἰ καὶ τότε οὗτοι πρὶν ἢ καὶ συμμῖξαι τοῖσι πολεμίοισι ἔφευγον. 70, 3 ἔφθησαν ἐπὶ τοὺς πύργους ἀναβάντες πρὶν ἢ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπικέσθαι.

Aliquoties voculae quaedam inter *πρίν* et *ἤ* inseruntur:

γάρ: I, 78, 8 πρὶν γὰρ ἢ ὀπίσω σφέας ἀναπλῶσαι ἐς τὰς Σάρδις ἥλω ὁ Κροῖσος. VIII, 12, 8 πρὶν γὰρ ἢ καὶ ἀναπνεῦσαί σφεας . . . ὑπέλαβε ναυμαχίη κρατερή. IX, 48, 7 πρὶν γὰρ ἢ συμμῖξαι ἡμέας ἐς χειρῶν τε νόμον ἀπικέσθαι . . . εἴδομεν.

δέ: IV, 167, 6 πρὶν δὲ ἢ ἀποστεῖλαι τὴν στρατιήν, ὁ Ἀρυάνδης . . . ἐπυνθάνετο τίς εἴη ὁ ἀποκτείνας.

μέν: II, 2, 1 οἱ δὲ Αἰγύπτιοι, πρὶν μὲν ἢ Ψαμμήτιχον σφέων βασιλεῦσαι, ἐνόμιζον. — IX, 13, 4 πρὶν μέν νυν ἢ πυθέσθαι ἀνεκώχευε.

γ) *οὐ πρότερον ἤ* c. inf. apud Herodotum nusquam invenitur, contra unus locus *οὐ-πρὶν ἤ* cum inf. coniunctum exhibet: IV, 9, 8 τὴν δὲ φάναι ἑωυτὴν ἔχειν καὶ οὐκ ἀποδώσειν ἐκείνῳ πρὶν ἤ οἱ μιχθῆναι. Valet hic *οὐ-πρὶν ἤ* idem fere atque *ὕστερον ἤ* c. inf. „nachdem". —

Conferamus nunc cum his ea exempla, in quibus *πρότερον, πρὶν ἤ* etc. cum verbo finito usurpata sunt. Atque his formulis id potissimum scriptor proferre vult, utrum quid ante id tempus, quo alterum posteriore comparationis membro expressum evenerit, fiat necne.

Significat igitur *πρότερον, πρὶν ἤ* cum verbo fin.: „prius — quam, eher — als"; *οὐ (μὴ) πρότερον ἤ, οὐ (μὴ) πρὶν ἤ*: „non prius — quam, nicht eher — als; dann erst, wenn" (cf. Kühner § 568, a. b).

δ) *πρότερον ἤ* cum verbo finito duobus locis exstat: I, 127, 5 *ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευε τὸν ἄγγελον ἀπαγγέλλειν ὅτι πρότερον ἥξοι παρ' ἐκεῖνον ἢ Ἀστυάγης αὐτὸς βουλήσεται.* Coniunctivus legitur VII, 54, 8 *Ξέρξης . . εὔχετο πρὸς τὸν ἥλιον μηδεμίαν οἱ συντυχίην τοιαύτην γενέσθαι, ἥ μιν παύσει καταστρέψασθαι τὴν Εὐρώπην πρότερον ἢ ἐπὶ τέρμασι τοῖσι ἐκείνης γένηται.*

ε) *πρὶν ἤ* cum verbo finito: VII, 10, η, 10 *ὁ μὲν γὰρ διαβάλλων ἀδικέει οὐ παρεόντος κατηγορέων, ὁ δὲ ἀδικέει ἀναπειθόμενος πρὶν ἢ ἀτρεκέως ἐκμάθῃ.*

ζ) Nunc enumeranda sunt exempla, quae *οὐ (μὴ) πρότερον, πρὶν ἤ* c. verbo fin. „non prius — quam" exhibent.

αα) *οὐ πρότερον ἤ* cum indicativo legimus: VII, 175, 8 *τὴν δὲ ἀτραπὸν . . . οὐδὲ ᾔδεσαν ἐοῦσαν πρότερον ἢ περ ἀπικόμενοι ἐς Θερμοπύλας ἐπύθοντο Τρηχινίων.* VIII, 7, 10 *αὐτοὶ οὐκ ἐν νόῳ ἔχοντες ταύτης τῆς ἡμέρης τοῖσι Ἕλλησι ἐπιθήσεσθαι, οὐδὲ πρ. ἢ τὸ σύνθημά σφι ἔμελλε φανήσεσθαι παρὰ τῶν περιπλεόντων ὡς ἡκόντων.* 93, 6 *οὐκ ἂν ἐπαύσατο πρ. ἢ εἷλέ μιν ἢ καὶ αὐτὸς ἥλω.*

ββ) *οὐ (μὴ) πρότερον ἤ* cum coniunctivo: I, 199, 13. *ἔνθα ἐπεὰν ἵζηται γυνή, οὐ πρ. ἀπαλλάσσεται ἐς τὰ οἰκία ἤ τίς οἱ ξείνων ἀργύριον ἐμβαλὼν ἐς τὰ γούνατα μιχθῇ ἔξω τοῦ ἱροῦ.* IV, 196, 15 *οὔτ' ἐκείνους τῶν φορτίων ἅπτεσθαι πρ. ἢ αὐτοὶ τὸ χρυσίον λάβωσι.* IX, 86, 6 *μὴ ἀπανίστασθαι ἀπὸ τῆς πόλιος πρ. ἢ ἐξέλωσι.* 87, 4 *ἐπειδὴ οὕτω δέδοκται τοῖσι Ἕλλησι, μὴ πρ. ἀπαναστῆναι πολιορκέοντας ἢ ἐξέλωσι Θήβας ἢ ἡμέας αὐτοῖσι παραδῶτε.* —

γγ) *οὐ πρὶν ἤ* cum indicativo: VII, 137, 8 *ὅτι μὲν γὰρ κατέσκηψε ἐς ἀγγέλους ἡ Ταλθυβίου μῆνις οὐδὲ ἐπαύσατο πρὶν ἢ ἐξῆλθε, τὸ δίκαιον οὕτω ἔφερε.*

δδ) *οὐ πρὶν ἤ* cum coniunctivo: I, 19, 12 *οὐκ ἔφη χρήσειν πρὶν ἢ τὸν νηὸν τῆς Ἀθηναίης ἀνορθώσωσι.* VI, 133, 11 *φάς, ἢν μὲν οὐ δῶσι, οὐκ ἀπονοστήσειν τὴν στρατιὴν πρὶν ἢ ἐξέλῃ σφέας.* VII, 197, 10 *ἢν δὲ ἐσέλθῃ οὐκ ἔστι ὅκως ἔξεισι πρὶν ἢ θύσεσθαι μέλλῃ.* IX, 117, 5 *οἱ δὲ οὐκ ἔφασαν πρὶν ἢ ἐξέλωσι ἢ τὸ Ἀθηναίων κοινόν σφεας μεταπέμψηται.* — In primo enuntiato *πρὶν δὲ ἤ* exstat: I, 136, 8

πρὶν δὲ ἢ πενταέτης γένηται, οὐκ ἀπικνέεται ἐς ὄψιν τῷ πατρί.

η) Restat ut pauca verba faciamus de nonnullis locis, quibus *οὐ* (*μὴ*) *πρότερον* cum *πρὶν* atque etiam cum *πρὶν ἤ* coniunctum est. Sed hic usus, quamquam nimis magnam orationis ubertatem habere videtur, tamen cum nostra ratione consentit: saepius enim etiam nos dicimus: „eher — ehe, eher — bevor". Ac ne a Latinis quidem hunc usum abhorrere Preibischius exemplo ex Vergil. Aen. IV, 24 sqq. sumpto ostendit (v. p. 63 l. c.).

αα) οὐ (*μὴ*) *πρότερον — πρίν* semper coni. exhibet: I, 82, 35 *ἐποιήσαντο νόμον τε καὶ κατάρην μὴ πρότερον θρέψειν κόμην Ἀργείων μηδένα, μηδὲ τὰς γυναῖκάς σφι χρυσοφορήσειν πρὶν Θυρέας ἀνασώσωνται.* 140, 4 *ὡς οὐ πρότερον θάπτεται ἀνδρὸς Πέρσεω ὁ νέκυς πρὶν ἂν ὑπ᾽ ὄρνιθος ἢ κυνὸς ἑλκυσθῇ.*[36]) V, 106, 31 *θεοὺς ἐπόμνυμι τοὺς βασιληίους μὴ μὲν πρότερον ἐκδύσασθαι τὸν ἔχων κιθῶνα καταβήσομαι ἐς Ἰωνίην, πρὶν ἄν τοι Σαρδὼ νῆσον ... δασμοφόρον ποιήσω.*

ββ) οὐ (*μὴ*) *πρότερον — πρὶν ἤ.* Haec formula, qua fortius quid quam priore exprimi videtur, quater exstat apud Herodotum, bis cum indicativo coniuncta, bis cum coniunctivo:

VI, 45, 6 *οὐ γὰρ δὴ πρότερον ἀπανέστη ἐκ τῶν χωρέων τουτέων Μαρδόνιος πρὶν ἤ σφεας ὑποχειρίους ἐποιήσατο.* VIII, 8, 12 *λέγεται γὰρ ὡς ἐξ Ἀφετέων δὺς ἐς τὴν θάλασσαν οὐ πρότερον ἀνέσχε πρὶν ἢ ἀπίκετο ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον.*

VII, 8, *β*, 8 *ἐγὼ δὲ ὑπέρ τι ἐκείνου καὶ τῶν ἄλλων Περσέων οὐ πρ. παύσομαι πρὶν ἢ ἕλω τε καὶ πυρώσω τὰς Ἀθήνας.* IX, 93, 25 *οὐ πρότερόν τε παύσεσθαι τιμωρέοντες ἐκείνῳ πρὶν ἢ δίκας δῶσι*[37]) *τῶν ἐποίησαν.*

θ) Affero ad extremum unum exemplum, in quo Herodotus formula *μὴ πρὶν — πρὶν ἤ* c. inf. utitur: I, 165, 14 *καὶ*

[36]) Haec codicis R scriptura magis probabilis videtur esse quam ceterorum, qui *ἑλκυσθῆναι* exhibent quosque Schweigh. et Baehrius secuti sunt. Cf. Kühner § 568, A. 6.

[37]) Sic codd. Pdz.: reliqui falso *δώσειν.*

ὤμοσαν μὴ πρὶν ἐς Φωκαίην ἥξειν πρὶν ἢ τὸν μύδρον τοῦτον ἀναφανῆναι.[38])

---

e) Iam disserendum est nobis de locis aliquot, quibus post comparativum ἤ particulae ‚καί' aut ‚οὐ καί' voculae adiunctae sunt.

α) Atque ἢ καί[39]) post comp. semel apud Herodotum exstat: IV, 127, 5 *οὐδέ τι νεώτερόν εἰμι ποιήσας νῦν ἢ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἐώθεα ποιέειν.*

β) Sequuntur tria exempla, quae ἢ οὐ καί post *οὐδὲν μᾶλλον* positum exhibent:[40])

IV, 118, 14 *ἥκει γὰρ ὁ Πέρσης οὐδέν τι μᾶλλον ἐπ' ἡμέας ἢ οὐ καὶ ἐπ' ὑμέας, οὐδέ οἱ καταχρήσει ἡμέας καταστρεψαμένῳ ὑμέων ἀπέχεσθαι* = „Denn es zieht der Perser um nichts mehr gegen uns, als nicht auch gegen euch, d. h. ebensowohl gegen euch als gegen uns.“ Apparet enim hac locutione alterum comparatum membrum, quod per ἤ efficitur, magis efferri; falso igitur Kühnerus (gr. § 516, 6) haec verba sic vertit: „ebenso gut gegen uns wie gegen euch.“ Sim. V, 94, 13 *ἐπολέμεον γὰρ . . . Μυτιληναῖοί τε καὶ Ἀθηναῖοι, οἱ μὲν ἀπαιτέοντες τὴν χώρην, Ἀθηναῖοι δὲ οὔτε συγγινωσκόμενοι ἀποδεικνύντες τε λόγῳ οὐδὲν μᾶλλον Αἰολεῦσι μετεὸν τῆς Ἰλιάδος χώρης ἢ οὐ καὶ σφίσι καὶ τοῖσι ἄλλοισι, ὅσοι Ἑλλήνων συνεπρήξαντο Μενέλεῳ τὰς Ἑλένης ἁρπαγάς.* VII, 16, γ, 4 *φανῆται δὲ οὐδὲν μᾶλλόν μοι ὀφείλει* (sc. *ὄνειρον*) *ἔχοντι τὴν σὴν ἐσθῆτα ἢ οὐ καὶ τὴν ἐμήν, οὐδέ τι μᾶλλον ἐν κοίτῃ τῇ σῇ ἀναπαυομένῳ ἢ οὐ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ, εἴ πέρ γε καὶ ἄλλως ἐθέλει φανῆναι.*

Restat unus locus, quem codices non satis integrum servasse videntur: I, 86, 26. Lectio codicum, quam praeter Steinium omnes editores secuti sunt, haec est: *ἔλεγε* (sc. *Κροῖσος*) *δὴ ὡς ἦλθε ἀρχὴν ὁ Σόλων ἐὼν Ἀθηναῖος, καὶ θεησάμενος*

---

38) Coniectura est Reiskii; codd. exhibent *ἀναφῆναι.*

39) De hac re subtiliter et explicate disputavit Preibisch. p. 64 sqq.

40) V. de his locis, qui aliquid recedunt a Thucydidis ratione (v. Preib. l. c. p. 67) Hartung, de part. I, p. 169 sq. — Bernhardy Synt. p. 438 — Matthiae. gr. gr. § 455, A. 3, d.; Krüger Spr. 49, 2, 4; Kühner § 516, 6.

πάντα τὸν ἑωυτοῦ ὄλβον ἀποφλαυρίσειε οἷα δὴ εἴπας, ὥς τε αὐτῷ πάντα ἀποβέβηκέ οἱ τῇ περ ἐκεῖνος εἶπε, οὐδέν τι μᾶλλον ἐς ἑωυτὸν λέγων ἢ ἐς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον καὶ μάλιστα τοὺς παρὰ σφίσι αὐτοῖσι ὀλβίους δοκέοντας εἶναι. Sed recte Steinius monuit, hanc verborum structuram nullum probabilem sensum praebere. Quid enim aliud haec verba *οὐδέν τι μᾶλλον ἐς ἑωυτὸν λέγων ἢ ἐς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον* significant nisi hoc, quod nunquam ferri potest: „um nichts mehr in Bezug auf ihn selbst redend, als in Bezug auf das ganze Menschengeschlecht d. h. ebenso wenig in Bezug auf ihn als auf das ganze M. redend?" Suo igitur iure Steinius post *ἢ* voculam *οὐκ* inseruit, qua emendatione is sensus fit, qui unus ad hunc locum quadrat: ebenso sehr in Bezug auf ihn, als in Bezug auf d. ganze M. redend.

---

f) Affero ad extremum locos eos, quibus formulas *ἔξω ἤ, πάρεξ ἤ, πλὴν ἤ, χωρὶς ἤ* ‚praeter'; *πλὴν ἢ ὅτι, χωρὶς ἢ ὅτι* ‚praeterquam quod' legimus, quae ratio dicendi apud Atticos nusquam exstat.[41]) Comparativam autem vim etiam in his exemplis *ἤ* particulae inesse maxime apparet ex II, 130, 11: *οὐκ ἔχω εἰπεῖν πλὴν ἢ τὰ λεγόμενα*, ubi *οὐ — πλὴν ἤ* idem fere valet atque *οὐκ — ἄλλα ἤ*. Sim. IV, 82, 2.

Haec exempla invenimus:

α) ἔξω ἤ: II, 3, 8 *τὰ μέν νυν θεῖα τῶν ἀπηγημάτων οἷα ἤκουον, οὐκ εἰμὶ πρόθυμος ἐξηγέεσθαι, ἔξω ἢ τὰ οὐνόματα αὐτῶν μοῦνον.* VII, 228, 16 *ἐπιγράμμασι μέν νυν καὶ στήλῃσι, ἔξω ἢ τὸ τοῦ μάντιος ἐπίγραμμα.*

πάρεξ ἤ: I, 130, 5 *Μῆδοι ... ἄρξαντες τῆς ἄνω Ἅλυος ποταμοῦ Ἀσίης ἐπ' ἔτεα τριήκοντα καὶ ἑκατὸν δυῶν δέοντα, πάρεξ ἢ ὅσον οἱ Σκύθαι ἦρχον.*

πλὴν ἤ: II, 111, 19 *ἀναβλέψαντα δὲ συναγαγεῖν τὰς γυναῖκας τῶν ἐπειράθη, πλὴν ἢ τῆς τῷ οὔρῳ νιψάμενος ἀνέβλεψε.* II, 130, 11 v. supra. VI, 5, 15 *τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ἐκπλεούσας τῶν νεῶν ἐλάμβανον, πλὴν ἢ ὅσοι αὐτῶν Ἱστιαίῳ ἔφασαν ἕτοιμοι εἶναι πείθεσθαι.*

χωρὶς ἤ: II, 77, 21 *τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἢ ὀρνίθων ἢ ἰχθύων σφι ἐστὶ ἐχόμενα, χωρὶς ἢ ὁκόσοι σφι ἱροὶ ἀποδεδέχαται.*

---

[41]) cf. Kühner gr. gr. § 542, 1. Krüger Di. 69, 31, 2.

β) *πλὴν ἢ ὅτι* exstat: IV, 189, 4 *πλὴν γὰρ ἢ ὅτι σκυτίνη ἡ ἐσθὴς τῶν Λιβυσσέων ἐστὶ καὶ οἱ θύσανοι ... τά γε ἄλλα πάντα κατὰ τὠυτὸ ἔσταλται.*

χωρὶς ἢ ὅτι: I, 94, 2 *Λυδοὶ δὲ νόμοισι μὲν παραπλησίοισι χρέωνται καὶ Ἕλληνες, χωρὶς ἢ ὅτι τὰ θήλεα τέκνα καταπορνεύουσι.* Duobus locis verbum finitum subintellegi oportet: IV, 61, 6 *ἐσβάλλουσι .. ἐς λέβητας .., μάλιστα Λεσβίοισι κρητῆρσι προσεικέλους, χωρὶς ἢ ὅτι πολλῷ μέζονας.* 82, 2 *θωυμάσια δὲ ἡ χώρη αὕτη οὐκ ἔχει, χωρὶς ἢ ὅτι ποταμούς τε πολλῷ μεγίστους καὶ ἀριθμὸν πλείστους.*

CAPUT III.

De voculis ad augendam vel minuendam comparativi vim appositis.

1.

Ac primum Herodotus ad augendam comparativi vim dativo *πολλῷ* usus est. Duodecim locis invenitur:

II, 25, 23 *πολλῷ ὑποδεέστερος.* III, 104, 8 *π. μᾶλλον.* 106, 6 *π. μέζων.* IV, 191, 7 *π. θηριωδεστέρη.* VI, 123, 7 *π. μᾶλλον.* 126, 3 *π. ὀνομαστοτέρην.* VII, 1, 7 *π. πλέω.* 223, 8 *π. μᾶλλον.* VIII, 42, 5 *π. πλεῦνες.* IX, 25, 10 *π. ἐπιτηδεώτερος.* 41, 21 *π. κρέσσονα.* 70, 8 *π. πλέον.* —

ἔτι πολλῷ: I, 97, 7 *ἐ. π. μᾶλλον.* — *πολλῷ ἔτι*: VII, 104, 20 *π. ἐ. μᾶλλον.* — Separatim a comparativo: V, 92, ζ, 6 *πολλῷ ἔτι ἐγένετο Κυψέλου μιαιφονώτερος.* — *πολλῷ — ἔτι*: II, 11, 20 *καὶ πολλῷ μέζων ἔτι τούτου.* —

Simili ratione usurpatur *πολλόν*:

I, 77, 4 *πολλὸν ἐλάσσων.* II, 134, 1 *π. ἐλάσσω.* VII, 7, 5 *π. δουλοτέρην.* 10, α, 13 *π. ἀμείνονας.* 145, 19 *π. μέζω.* — Comparativis postpositum est *πολλόν*: VII, 223, 5 *συντομωτέρη τέ ἐστι καὶ βραχύτερος ὁ χῶρος πολλὸν ἤ περ ἡ περίοδός τε καὶ ἀνάβασις.*

Augetur *πολλόν* vocula *ἔτι*: I, 103, 2 *οὗτος λέγεται πολλὸν ἔτι γενέσθαι ἀλκιμώτερος τῶν προγόνων.* —

μακρῷ cum comp. coniunctum uno loco exstat: VIII, 86, 8 *μακρῷ ἀμείνονες αὐτοὶ ἑωυτῶν.* —

ἔτι per se positum comparativi vim auget:

I, 65, 7 *τὸ δὲ ἔτι πρότερον τούτων.* II, 61, 7 *τοσούτῳ ἔτι πλέω ποιεῦσι τούτων.* 149, 2 *θῶυμα ἔ. μέζον.* IV, 35, 5 *ἔτι πρότερον Ὑπερόχης τε καὶ Λαοδίκης.* 62, 14 *ἔτι πλέω θύουσι.* V, 118, 14 *ἔτι ἀμείνονες τῆς φύσιος.* VI, 33, 17 *ἔτι πρότερον τοῦ Φοινίκων ἐσπλόου.* VII, 106, 6 *ἔτι πρότερον ταύτης τῆς ἐλάσιος.* VIII, 37, 9 *ἔτι μέζονα τοῦ πρὶν γενομένου τέρεος.* IX, 41, 24 *ἔτι πλεῦνας τῶν συλλελεγμένων.* 107, 19 *οὐδὲν ἔτι πλέον ἐγένετο τούτων.* 121, 4 sim.

Inter comparativum et comparatum membrum exstat *ἔτι*: II, 18, 19 *πλέον ἔτι τούτου.* 75, 6 *ἐλάσσονες ἔτι τούτων.* IX, 83, 4 *ὕστερον ἔτι τούτων.* — Extremo loco positum est *ἔτι*: V, 54, 4 *τὸ ἀτρεκέστερον τούτων ἔτι.* —

Quinque locis denique comparata res intra *ἔτι* priore loco positum et comparativum collocata est: II, 145, 9 *Πανὶ δὲ ἔτι τούτων πλέονα* (sc. *ἔτεα*) *λέγεται εἶναι.* III, 95, 10 *τὸ δ' ἔτι τούτων ἔλασσον.* 111, 1 *ἔτι τούτων θωυμαστότερον.* 112, 2 *ἔτι τούτων θωυμασιώτερον.* V, 87, 14 *ἔτι τοῦ πάθεος δεινότερόν τι.* —

καί idem fere significans atque *ἔτι* 'noch' legitur: II, 43, 18 *ὥστε τούτων ἂν καὶ μᾶλλον τῶν θεῶν τὰ οὐνόματα ἐξεπιστέατο Αἰγύπτιοι ἢ τοῦ Ἡρακλέους.* Sim. 104, 4. VII, 102, 17 *ἦν τε καὶ πλεῦνες.* —

Simili ratione *τί* indefinitum ad comparativi vim augendam usurpatur = *κάρτα*, gar, sehr (cf. Stein ad V, 33, 9).

Praecedit comparativum: I, 146, 3 *ὡς γέ τι μᾶλλον οὗτοι Ἴωνές εἰσι τῶν ἄλλων.* II, 32, 15 *εἴ τι πλέον ἴδοιεν τῶν τὰ μακρότατα ἰδομένων.*

Saepius autem post comp. positum exstat: I, 147, 5 *μᾶλλόν τι τῶν ἄλλων Ἰώνων.* 158, 8 *ὡς δὲ καὶ ἐγὼ Λυδῶν τὸν μὲν πλέον τι ἢ πατέρα ἐόντα σὲ λαβὼν ἄγω.* 174, 17 *μᾶλλον γάρ τι καὶ θειότερον . . . . τοῦ οἰκότος.* 204, 8 *τὸ δοκέειν πλέον τι εἶναι ἀνθρώπου.* II, 90, 8 *ἅτε πλέον τι ἢ ἀνθρώπου νεκρὸν χειραπτάζοντες.* 129, 15 *βουλόμενον περισσότερόν τι τῶν ἄλλων θάψαι τὴν θυγατέρα.* 147, 11

μήτε πλέον τι δίζησθαι ἔχειν τὸν ἕτερον τοῦ ἑτέρου. Sim. VII, 16, α, 10. 168, 23. — De V, 87, 15 v. supra p. 48. —

Huc referendi sunt quoque loci ei, quibus *οὐδέ* vel *οὐδέν τι* cum comparativo coniunctum est: I, 86, 29. IV, 118, 14. 127, 5. VII, 16, γ, 6.

οὐδέν (*μηδέν*) solum positum, quod ipsum quoque comparativo maiorem vim tribuit, his locis deprehenditur: II, 94, 10. III, 71, 11. V, 55, 8. VI, 123, 1. VII, 129, 22. IX, 111, 22. —

Adde his locum unum: IX, 104, 7 *οἱ δὲ πᾶν τοὐναντίον τοῦ προστεταγμένου ἐποίεον.* —

Disseramus nunc de iis locis, ubi comp. *μᾶλλον* comparativo alicui abundanter quasi et praeter necessitatem adiunctus esse videtur. Sunt omnino sex:

I, 31, 17 *διέδεξέ τε ἐν τούτοισι ὁ θεὸς ὡς ἄμεινον εἴη ἀνθρώπῳ τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζώειν.* VI, 12, 20 *πρό τε τούτων τῶν κακῶν ἡμῖν γε κρέσσον καὶ ὅ τι ὦν ἄλλο παθεῖν ἐστι, καὶ τὴν μέλλουσαν δουληίην ὑπομεῖναι ἥτις ἔσται, μᾶλλον ἢ τῇ παρεούσῃ συνέχεσθαι.* VII, 50, 7 *κρέσσον δὲ πάντα θαρσέοντα ἥμισυ τῶν δεινῶν πάσχειν μᾶλλον ἢ πᾶν χρῆμα προδειμαίνοντα μηδαμὰ μηδὲν παθεῖν.* 143, 15 *Ἀθηναῖοι ταῦτα σφίσι ἔγνωσαν αἱρετώτερα εἶναι μᾶλλον ἢ τὰ τῶν χρησμολόγων.* 235, 8 *κέρδος μέζον ἔφη εἶναι Σπαρτιήτῃσι κατὰ τῆς θαλάσσης καταδεδυκέναι μᾶλλον ἢ ὑπερέχειν.* IX, 7, α, 11 *ἐπιστάμενοί τε ὅτι κερδαλεώτερόν ἐστι ὁμολογέειν τῷ Πέρσῃ μᾶλλον ἤ περ πολεμέειν.*

Recte Kühnerus (gr. gr. § 349, b, 6) nec minus Abichtius et Steinius in adn. a. h. l. monuerunt, non confundendos esse hos locos cum eis, ubi *μᾶλλον* aut praecedat comparativum, ut Eur. Hec. 377 *θανὼν δ' ἂν εἴη μᾶλλον εὐτυχέστερος ἢ ζῶν,* aut proxime sequatur ut Plat. Gorg. p. 487, b *αἰσχυντηροτέρω μᾶλλον τοῦ δέοντος.* Nam cum his locis *μᾶλλον* ad vim tantum comparativi magis efferendam valeat, illorum Herodoti locorum, quibus *μᾶλλον* a praecedente comparativo una vel saepius compluribus voculis insertis separatum exstat, ea ratio est, ut *μᾶλλον* vim comparativi paene iam exstinctam denuo accendi intelligatur. Exempli causa verba, quae exstant in I, 31, in nostram linguam vertere nobis liceat: *ἄμεινον εἴη ἀνθρώπῳ τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζώειν* „besser dürfte es für

den Menschen sein todt zu sein, besser, sag' ich, als zu leben. Similis ratio etiam ad ceteros locos quadrat.

Ad alterum contra quod diximus genus iste locus spectare videtur: I, 32, 26 *οὐ γάρ τι ὁ μέγα πλούσιος μᾶλλον τοῦ ἐπ' ἡμέρην ἔχοντος ὀλβιώτερός ἐστι.*

2.

Ad comparativi vim minuendam Herodotus his voculis utitur:

ὀλίγῳ: IV, 16, 4 *ὀ. πρότερον.* 50, 9 *ὀ μέζων.* V, 86, 4 *ὀ. πλεῦνας.* VII, 113, 5 *ὀ. πρότερον.* 132, 4 *ὀ πρότερον.*

ὀλίγῳ τι: IV, 79, 6 *ὀ. τι πρότερον.* 81, 7 et VIII, 95, 2 sim. —

Similiter usurpantur *οὐ πολλόν, οὐ πολλῷ, οὐ πολλῷ τεῳ.*

οὐ πολλόν exstat: VII, 145, 18 *τῶν οὐ π. μέζω.*

οὐ πολλῷ: II, 68, 9 *οὐ π. μέζονα.* III, 5, 5 *οὐ π. ἐλάσσονας.*

οὐ πολλῷ τεῳ denique invenimus: I, 181, 2 *οὐ π. τ. ἀσθενέστερον.* II, 48, 8 *οὐ π. τ. ἔλασσον ἐόν.* 67, 8 *οὐ π. τ. μέζονας.* 124, 15 *οὐ π. τ. ἔλασσον τούτου.* IV, 47, 4 *οὐ π. τ. ἐλάσσονες.* 86, 16 *οὐ π. τ. ἐλάσσω ἑωυτοῦ.*

Vita.

Natus sum Carolus Fridericus Ricardus Erxleben a. d. XII. cal. Octobr. a. h. s. LX Stendaliae patre Friderico, commissionis generalis regiae secretario, matre Guilelma e gente Hetschink, quam ante hos quindecim annos mors mihi eripuit. Fidei ascriptus sum evangelicae. Literarum rudimentis imbutus sum in ludo quodam privato. Deinde, cum pater a. h. s. LXVIII Merseburgium transmigrasset, primum scholam urbanam tum a vere a. h. s. LXX gymnasium huius urbis frequentavi. Testimonio maturitatis instructus autumno anni MDCCCLXXIX Halas me contuli, ut philologiae et historiae studiis me darem. Per septies sex menses audivi scholas Dittenbergeri, Droyseni, Dümmleri, Erdmanni, Haymii, Heydemanni, Hilleri, Keilii; per quinque semestria proseminarii et seminarii philologici exercitationibus interfui. Praeterea Dümmlerus, ut exercitationibus historici seminarii interessem, benigne permisit. Quibus omnibus viris clarissimis, qui studiis meis praefuerunt, gratiam profiteor quam maximam.